

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 17: Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovední obory

Komparace prezidentských voleb v USA 2016 a 2020

**Adam Hoško
Hlavní město Praha**

Praha 2021

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 17: Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovední obory

Komparace prezidentských voleb v USA 2016 a 2020

Comparison of the 2016 and 2020 United States Presidential Elections

Autoři: Adam Hoško

Škola: Gymnázium Jana Keplera, Parlérova 2, 169 00 Praha 6

Kraj: Hlavní město Praha

Konzultant: Miroslav Pešek

Praha 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval samostatně a použil jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

V Praze dne 29. 3. 2021

Adam Hoško

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu práce, panu Miroslavu Peškovi, který mě po celou dobu psaní této práce podporoval a zásoboval cennými podněty a radami.

Anotace

Ve své práci porovnávám dvě prezidentské kampaně a volební strategie 45. prezidenta Spojených států amerických Donalda Trumpa a jeho protikandidátů z Demokratické strany. Mimo jiné se zabývám důvody Trumpova vítězství v roce 2016 a jeho prohry v roce 2020. Práce obsahuje jak rozbor jeho politické strategie, tak popis změny preferencí amerických voličů, ke kterým v období mezi oběma volbami došlo. Soustředím se na stěžejní faktory voleb, jako jsou společensko-ekonomická situace, a to především ve státech tzv. Rezavého pásu, pandemie COVID-19, a na kolik poselství jednotlivých kandidátů reflektovalo náladu ve společnosti.

Klíčová slova

Prezidentské volby v USA; Donald Trump; Hillary Clintonová; Joe Biden; Rezavý pás

Annotation

In my thesis I compare the two presidential campaigns and electoral strategies of the 45th president of the United States of America Donald Trump and his opponents from the Democratic Party. Among other things, I discuss the reasons for Trump's victory in 2016 and his loss in 2020. The thesis contains an analysis of both his political strategy, as well as a description of the changes in American voters' preferences that occurred between the two elections. I focus on the key factors of the elections, such as the socio-economic situation, especially in the Rust-Belt states, the COVID-19 pandemic and to what degree the candidates' messages accurately reflected the political climate.

Keywords

United States presidential election; Donald Trump; Hillary Clinton; Joe Biden; Rust Belt

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Jak probíhají prezidentské volby v USA	7
3	Volby 2016	8
3.1	Prezidentské primárky 2016.....	8
3.1.1	Demokratické primárky	8
3.1.2	Republikánské primárky	10
3.1.3	Paradox primárek 2016.....	11
3.2	Všeobecné prezidentské volby 2016.....	12
3.2.1	Hlavní témata voleb 2016 a jak volily jednotlivé demografické skupiny	12
3.2.2	Kandidát změny	13
3.2.3	Promarněná příležitost	16
3.2.4	Rezavý pás	18
3.2.5	Florida.....	21
3.3	Shrnutí výsledků voleb 2016.....	21
4	Volby 2020	22
4.1	Prezidentské primárky 2020.....	22
4.1.1	Demokratické primárky	22
4.2	Všeobecné prezidentské volby 2020.....	24
4.2.1	Hlavní témata voleb 2020 a jak volily jednotlivé demografické skupiny	24
4.2.2	Pandemie COVID-19.....	25
4.2.3	Bidenova kampaň	27
4.2.4	Trumpova kritika Bidena	29
4.2.5	Obnova Rezavého pásu, která se nekonala	31
4.3	Shrnutí výsledků voleb 2020.....	33
4.4	Trumpův odkaz ve federálním soudnictví.....	34
5	Závěr	34
6	Zdroje.....	36
7	Příloha 1: Důležitost témat ve volbách 2016	47
8	Příloha 2: Demografické skupiny ve volbách 2016.....	48
9	Příloha 3: Důležitost témat pro podporovatele Clintonové a Trumpa	50
10	Příloha 4: Vývoj mediánových cen nemovitostí mezi lety 1979 až 2014	51
11	Příloha 5: Důležitost témat ve volbách 2020	52

12	Příloha 6: Důležitost témat pro podporovatele Bidena a Trumpa	53
----	---	----

1 ÚVOD

Volby amerického prezidenta, který se často označuje za vůdce svobodného světa, vždy přitahují celosvětovou pozornost. Jednak kvůli podívané, jednak proto, že prezident nejmocnější země na světě má přirozeně významný vliv na mezinárodní dění.

Cílem této práce je porovnat prezidentské volby v USA v letech 2016 a 2020 jejichž nejvýraznější postavou byl kontroverzní realitní magnát, televizní celebrita a později 45. prezident Spojených států Donald Trump.

Na americké prezidentské volby lze nahlížet z mnoha různých úhlů. Práce se věnuje především společensko-ekonomickým a kulturním (identitárním) tématům voleb, protože jsou klíčová a odvíjejí se od nich volební preference voličů.

V práci nejsou podrobně rozebrány další aspekty voleb jako používání sociálních sítí pro komunikaci s voliči (s tím související skandály jako např. kauza Cambridge Analytica a kontroverzního nakládání s osobními údaji), chyby v předvolebních průzkumech nebo vytváření obrazu voleb v médiích. Jedná se o komplexní témata vyžadující podrobnou analýzu, která by přesahovala rámec této práce.

Jelikož se práce soustředí na porovnání kampaní a výsledků voleb, povolební situace v roce 2020 je v ní zmíněna jen okrajově.

První část práce se zabývá volbami v roce 2016. Přibližuje rozdíly mezi prezidentskými kandidáty Hillary Clintonovou a Donaldem Trumpem co se týče jejich sebe prezentace a politického programu. Popisuje polarizaci americké společnosti a příčiny Trumpova nečekaného vítězství ve státech Rezavého pásu¹, resp. v prezidentských volbách 2016.

Druhá část práce se týká voleb v roce 2020 a analyzuje, která rozhodnutí Donalda Trumpa v úřadu prezidenta a druhé prezidentské kampani vedla k jeho porážce demokratickým kandidátem Joem Bidenem. Zároveň popisuje vliv pandemie COVID-19 na prezidentské volby a vývoj ekonomické situace ve státech Rezavého pásu v průběhu Trumpova funkčního období.

2 JAK PROBÍHAJÍ PREZIDENTSKÉ VOLBY V USA

Americké prezidentské volby vrcholí každé čtyři roky první úterý v listopadu. Podmínky volitelnosti jsou upraveny v článku II, oddílu 1 ústavy USA – prezidentem se může stát jen

¹ Označení pro oblast na severovýchodě a středozápadě USA. Patří do něj megalopole Chipitts, ale definice se liší. Rez poukazuje na deindustrializaci a ekonomický úpadek. Mezi státy Rezavého pásu patří: západní New York, Pensylvánie, Ohio, Západní Virginie, Indiana, Michigan, východní Iowa a Wisconsin.

člověk, který získal občanství Spojených států narozením či byl občanem v roce přijetí ústavy, je mu minimálně třicet pět let a žije alespoň čtrnáct let ve Spojených státech.

Volby začínají už na začátku volebního roku primárkami, organizovanými jednotlivými státy, nebo volebními shromážděními, pořádanými samotnými politickými stranami. Z nich nakonec vzejde kandidát, jenž vyhraje nominaci své strany na prezidenta USA. Voliči nevybírají kandidáty přímou volbou, ale volí delegáty, kteří je pak svým hlasem zastupují na národním stranickém sjezdu při oficiální nominaci jednoho z kandidátů. V Demokratické a Republikánské straně musí kandidát na sjezdu získat prostou většinu hlasů delegátů, aby byl za svou stranu nominován na prezidenta.

Nominovaní kandidáti se pak utkají ve všeobecných volbách. Prezident USA není volen přímou volbou, ale prostřednictvím tzv. Sboru volitelů, který má 538 členů. K obsazení prezidentského postu je potřeba získat většinu - 270 hlasů volitelů.

Každý stát unie má daný počet volitelů, kteří za něj volí prezidenta. Jejich počet se přiřazuje podle sčítání lidu² a odpovídá součtu počtů senátorů a reprezentantů zastupujících daný stát v americkém Kongresu. Washington DC má navíc přiřazeny tři volitele. Voliči ve všeobecných volbách volí volitele a teprve ti následně volí prezidenta.³

Sbor volitelů umožňuje, aby byl prezidentem zvolen i člověk, pro kterého nehlasovala ani relativní většina všech voličů, pokud se mu podaří vyhrát v klíčových státech a získat tak hlasy jejich volitelů. V roce 2016 tímto způsobem vyhrál Donald Trump, když porazil Hillary Clintonovou. Popáté⁴ v historii USA se tedy prezidentem stal kandidát, jenž nedosáhl ani na relativní většinu hlasů v lidovém hlasování.

3 VOLBY 2016

3.1 Prezidentské primárky 2016

3.1.1 Demokratické primárky

O nominaci Demokratické strany na prezidenta Spojených států se ucházelo celkem šest kandidátů. Jako první oznámila v půlce dubna 2015 svou kandidaturu bývalá první dáma⁵,

² Opakuje se každých 10 let a volitelé jsou podle něj jednotlivým státům přiřazeni pro následující tři prezidentské volby.

³ Washington DC společně se čtyřiceti osmi státy používají systém „vítěz bere vše“ a všechny volitelské hlasy jsou přiřazeny kandidátovi, který získá relativní většinu hlasů v daném státě. Ve státech Nebraska a Maine se volitelské hlasy dělí proporcionalně: 2 volitelé za celý stát a zbytek se dělí podle volebních obvodů pro volby do kongresu.

⁴ Např. v roce 2000 tak vyhrál také republikánský kandidát George W. Bush, Pro jeho demokratického protikandidáta Ala Gora celkově hlasovalo o téměř 550 000 víc voličů, nicméně získal pouze 266 hlasů volitelů oproti Bushovým 271. V klíčové volbě na Floridě Bush zvítězil o pouhých 537 z cca 6 milionů odevzdaných hlasů, ale připadlo mu tak všech jejích 25 volitelů.

⁵ Její manžel, Bill Clinton, byl prezidentem USA v letech 1993 až 2001.

ministrýně zahraničí Spojených států⁶ a neúspěšná prezidentská kandidátka z roku 2008⁷ Hillary Clintonová. Krátce nato, na konci stejného měsíce, ohlásil svou kandidaturu pětasedmdesátiletý „demokratický socialista“ a senátor za stát Vermont Bernie Sanders. Po nich vstoupili do boje o Bílý dům ještě další čtyři kandidáti. Tři z nich svoje kampaně ukončili ještě před primárkami a poslední z nich Martin O'Malley, bývalý guvernér Marylandu, svou kandidaturu stáhl po neúspěchu na volebních shromážděních v Iowě.

Demokratické primárky 2016 se ze začátku jevily nudné. Podle průzkumů mělo získání nominace být pro Clintonovou snadné. Geoffrey Skellely ze Sabato's Crystal Ball popsal Sanderse jako člověka, „kterého většina Američanů nezná a který nemůže Clintonovou za normálních okolností porazit.“⁸ Sean Trende uvedl na RealClearPolitics v srpnu 2015: „Její šance jsou mezi osmdesáti a devadesáti procenty.“⁹ Navzdory všem očekáváním se demokratické primárky ukázaly být rovným soubojem Clintonové a Sanderse a jejich různých politických programů.

Sanders byl kandidát progresivní levice. V americkém Kongresu dělal levicovou politiku už od roku 1991 nejdříve jako reprezentant a od roku 2007 jako senátor za stát Vermont. Ve své prezidentské kampani navrhoval zavedení nových a rozšíření starých sociálních programů. Související obrovský nárůst výdajů federální vlády chtěl financovat např. výrazným zvyšováním daní firmám a vysokopříjmovým osobám (progresivní sazba daně s nejvyšší sazbou až 77 %¹⁰). Soustředil se hlavně na příjmovou nerovnost a jeho program „Medicare for all“ měl zajistit přístup ke zdravotní péči i nepojištěným. Prosazoval odpuštění školného na univerzitách a „Green New Deal“¹¹.

Hillary Clintonová reprezentovala demokratický establishment¹² s jeho umírněnou ekonomickou a fiskální agendou (viz kapitola 3.2.3). Byla od začátku favoritkou elit

⁶ Funkci vykonávala v letech 2009 až 2013 v kabinetu prezidenta Obamy.

⁷ V demokratických primárkách v roce 2008 skončila druhá za Barackem Obamou.

⁸ „(...) is unknown to most Americans, and cannot defeat Clinton, barring incredible unforeseen circumstances.“ SKELLEY, Geoffrey. Democrats 2016: Sanders now Clinton's chief rival. *Sabato's Crystal Ball* [online]. USA: University of Virginia Center for Politics, 14. 5. 2015 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://centerforpolitics.org/crystalball/articles/democrats-2016-sanders-now-clintons-chief-rival/>

⁹ „I'd put her chances somewhere between 80 and 90 percent.“

TRENDE, Sean. Could Hillary Clinton Lose the Nomination? *RealClearPolitics* [online]. USA, 20. 8. 2015 [cit. 2021-03-29].

Dostupné

z:

https://www.realclearpolitics.com/articles/2015/08/20/could_hillary_clinton_lose_the_nomination_127833.html

¹⁰ MATTHEWS, Dylan. Here's what the tax code would look like if Bernie Sanders got everything he wanted. *VOX* [online]. USA: Vox media, 22. 1. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.vox.com/2016/1/22/10814798/bernie-sanders-tax-rates>

¹¹ Navrhovaný ekonomický pobídkový program v USA, který se snaží řešit jak změnu klimatu, tak ekonomickou nerovnost ve společnosti.

¹² Pojmem establishment se popisuje dominantní či elitní skupina osob držící moc v dané struktuře (stát, organizace). Obvykle se používá v negativní konotaci a pokud se vůči této skupině někdo vymezuje. Jako establishmentový politik je obvykle chápán ten, který upřednostňuje zájmy své a svých sponzorů před zájmy voličů.

Demokratické strany – dlouho před tím, než byl odevzdán první volební lístek v primárkách, měla náskok před ostatními, když jí veřejně slíbilo podporu 359 superdelegátů¹³.

Rozdíly v politických programech Clintonové a Sanderse se odrazily i ve financování obou kampaní. Zatímco Clintonová dostávala velké částky od několika bohatých dárců¹⁴, asi 58 %¹⁵ všech darů, jež Sanders v roce 2016 obdržel, bylo od lidí, kteří individuálně přispěli částkou nepřevyšující 200 dolarů. Sanders s pomocí těchto „malých dárců“ vybral téměř stejné množství peněz (229 milionů dolarů) jako Clintonová (238 milionů dolarů).

Dle článku¹⁶ The Wall Street Journal Clintonová Sanderse porazila u Afroameričanů v poměru 3:1, zatímco mezi bělochy byla podpora obou kandidátů vyrovnaná. Sanders získal 63 % hlasů odevzdaných nezávislími voliči¹⁷, kteří volili v demokratických primárkách, ale získal jen 35 % hlasů Demokratů. Bylo nemožné získat demokratickou nominaci na prezidenta bez jejich podpory, protože nezávislí tvořili jen cca čtvrtinu voličů. Kvůli velmi progresivnímu programu Sanders nepřesvědčil většinu středo-levicových (43 %) ani středových voličů (37 %). Sanders byl nejúspěšnější u voličů mladších 30 let a získal 72 % jejich hlasů. Ty ale byly vyrovnány hlasy voličů starších 65 let, z nichž stejná část volila Clintonovou a kteří tvořili větší část elektorátu. Clintonová vyhrála ve městech, na předměstích a mezi vysokopříjmovými a vzdělanými voliči. V porovnání se svojí kandidaturou v roce 2008 ale Clintonová ztratila víc než třetinu venkovských okresů s převážně bílým obyvatelstvem.

Clintonová celkově v primárkách získala 55,2 % hlasů voličů a jako první žena v historii Spojených států dostala nominaci na prezidenta jedné ze dvou největších stran.

3.1.2 Republikánské primárky

Do republikánských primárek v roce 2016 vstoupilo celkem sedmnáct kandidátů. Byl to nejvyšší počet kandidátů v primárkách za jakoukoli politickou stranu v historii USA. Tento

¹³ Superdelegáti se v Demokratické straně podílí na nominaci kandidáta na prezidenta na stranickém sjezdu, ale nejsou voleni v primárkách. Na rozdíl od volených delegátů, kteří musí volit pro kandidáta, jemuž přislíbili podporu, nejsou superdelegáti ničím vázáni a volí tedy kandidáta jen podle sebe. Tvoří cca 15 % všech delegátů a jsou to např. členové vedení strany nebo zvolení zástupci.

¹⁴ Např. super PAC Priorities USA Action podporující Clintonovou utratila v únoru a březnu 2016 na primárkách přes 5 milionů dolarů. Do této super PAC přispěli např. George Soros, James Simmons nebo Fred Eychaner několikamilionovými částkami (zdroj: *Priorities USA Action PAC Donors* [online]. USA: Center for Responsive Politics [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.opensecrets.org/political-action-committees-pacs/priorities-usa-action/C00495861/donors/2016>).

Super PAC je organizace v USA, která může přijímat neomezené peněžní dary od korporací nebo jednotlivců a utrácet za politickou propagandu např. v průběhu prezidentských voleb. Musí to ale dělat nezávisle na jednotlivých kampaních a kandidátech. V praxi to znamená, že daná super PAC sice může podporovat jednoho z kandidátů např. reklamami, ale nesmí s ním nebo jeho týmem přímo koordinovat své kroky.

¹⁵ *Bernie Sanders (D)* [online]. USA: Center for Responsive Politics, 2017 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.opensecrets.org/pres16/candidate?id=N00000528>

¹⁶ ZINTER, Aaron, Dante CHINNI a Brian MCGILL. HOW CLINTON WON: HOW HILLARY CLINTON OVERCAME THE CHALLENGE FROM SEN. BERNIE SANDERS. The Wall Street Journal [online]. USA, 8. 6. 2016. Dostupné z: <http://graphics.wsj.com/elections/2016/how-clinton-won/>

¹⁷ Nezávislí voliči jsou ve Spojených státech ti, kteří nejsou registrováni jako voliči ani jedné z politických stran.

vysoký počet odrážel velkou nespokojenost Republikánů s osmiletou vládou demokratického prezidenta Baracka Obamy.

Jako první oznámil na konci března 2015 svou kandidaturu na prezidenta texaský senátor Ted Cruz. Donald Trump svou kampaň zahájil v polovině června 2015 ve svém mrakodrapu Trump Tower v New York City. Ostatní kandidáti postupně ukončovali své kampaně buď před primárkami nebo v jejich průběhu po neúspěších na volebních shromážděních v Iowě, která patří k těm nejznámějším, a v primárkách konaných v první a druhé superúterý (6. a 15. března).

Trump sice v Iowě na Teda Cruze v poměru 24,3 % ku 27,6 % nestačil, ale poté vyhrál primárky v New Hampshire se ziskem 35,2 % hlasů a začal sbírat jeden úspěch za druhým. Nakonec vyhrál celkem 41 z 55 primárek.

Ted Cruz se řadí k silně pravicovému, konzervativnímu křídlu Republikánské strany. Proto nebyl schopen získat některé středo-pravicové a středové voliče jako Trump. Ten se soustředil na pracovní příležitosti a ekonomiku (viz kapitola 3.2.2). Cruz se zaměřil na hájení tradičních hodnot, konzervativce a jeho ekonomická agenda v kontrastu s tou Trumpovou zapadla. Svou kampaň Cruz ukončil po debaklu v Indianě, kde ho Trump s přehledem porazil o 17 bodů a bylo jasné, že už nemá šanci na nominaci dosáhnout. „Trump nabídl dobrý příběh. Cruz nabídl dobrý argument. Argumenty vyhrávají spory. Příběhy získávají hlasy.“¹⁸

Trump celkově v primárkách zvítězil s relativní většinou 44,9 % hlasů voličů a s 1 441 hlasy delegátů získal nominaci Republikánské strany na prezidenta Spojených států. Po získání nominace pronesl věty: „Nikdo nezná systém lépe než já. A to je důvod, proč jsem schopen ho sám spravit.“¹⁹

3.1.3 Paradox primárek 2016

Jedním z mnoha paradoxů voleb v roce 2016 se stal fakt, že oba nominovaní kandidáti byli ti nejméně populární nominovaní kandidáti v moderní americké historii. Hillary Clintonová vstoupila do všeobecných voleb s negativním hodnocením od 55 %²⁰ voličů. A měla se utkat s Donaldem Trumpem, který měl negativní hodnocení od 59 %²¹ voličů. Proč?

¹⁸ „Trump offers a great story. Cruz offers a great argument. Arguments win arguments. Narratives win votes.“ BENKO, Ralph. Trump, The Genius Of Napoleon, The Power Of Imagination, And Ted Cruz's Last Chance. *Forbes* [online]. USA: Forbes, 20. 3. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.realclearpolitics.com/articles/2015/08/20/could_hillary_clinton_lose_the_nomination_127833.html

¹⁹ CNBC, 2016, Trump: I alone can fix the systém CNBC, Internetové video. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.cnb.com/video/2016/07/21/trump-i-alone-can-fix-the-system.html>

²⁰ *Clinton: Favorable/Unfavorable* [online]. USA: RealClearPolitics [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.realclearpolitics.com/epolls/other/clinton_favorableunfavorable-1131.html

²¹ *Trump Favorability Ratings* [online]. USA: RealClearPolitics [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.realclearpolitics.com/epolls/other/trump_favorableunfavorable-5493.html

V primárních volilo přibližně 28,5 % oprávněných voličů. Republikánská volební účast byla cca 14,8 %, nejvyšší minimálně od roku 1980, Demokratická byla o něco nižší – 14,4 %.²² Přibližně polovina každého tábora pak volila Trumpa nebo Clintonovou. Ze studie²³ Pew Research Center vyplývá, že politická polarizace a „stranictví“ se nejvíce projevují právě u lidí, kteří jsou aktivní v politickém procesu – je u nich pravděpodobnější, že přijdou k primárním. Tzn. že oba kandidáty vybralo cca 7 % nejpolarizovanějších voličů daných stran.

3.2 Všeobecné prezidentské volby 2016

3.2.1 Hlavní témata voleb 2016 a jak volily jednotlivé demografické skupiny

Pro ilustraci dopadu kampaní obou kandidátů na společnost a nálady v ní je důležité uvést informace o důležitosti témat voleb a volebních preferencích demografických skupin.

Ze studie²⁴ Pew Research Center vyplývá, že dvěma nejdůležitějšími tématy voleb 2016 byla ekonomika (84 %) a terorismus (80 %). Za nimi pak následovaly: zahraniční politika (75 %), zdravotnictví (74 %), legislativa spjatá se zbraněmi (72 %) a imigrace (70 %) (viz příloha 1).

Pro podporovatele Trumpa byly nejdůležitější ekonomika (90 %), terorismus (89 %) a imigrace (79 %). Také příznivcům Clintonové hlavně záleželo na ekonomice (80 %), ale terorismus a imigraci vnímalo jako důležité asi o 15 % méně jejich podporovatelů než Trumpových. Největší rozdíly byly ve vnímání důležitosti přístupu k etnickým minoritám (79 % podporovatelů Clintonové a 42 % podporovatelů Trumpa), životního prostředí (69 % a 32 %) a postoje k LGBT komunitě (54 % a 25 %) (viz příloha 3).

Na tom, že ekonomika je důležitým tématem, se shodli de facto všichni, i když se lišili v názoru na optimální způsob jeho řešení. Avšak témata týkající se politiky identit²⁵, jako např. přístup k etnickým minoritám, LGBT komunitě apod., podporovatelé Trumpa z většiny ani nepovažovali za relevantní problém. Je pravděpodobné, že to byl jeden z důvodů, proč přehlíželi jeho kontroverzní výroky o Hispáncích nebo ženách. Podporovatelé Clintonové však v jeho výrocích viděli manifestaci v USA hluboko zakořeněného rasismu a sexismu, popř. jiné formy diskriminace.

²² DESILVER, Drew. Turnout was high in the 2016 primary season, but just short of 2008 record [online]. USA: Pew Research Center, 2016. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/10/turnout-was-high-in-the-2016-primary-season-but-just-short-of-2008-record/>

²³ *Political Polarization in the American Public: How Increasing Ideological Uniformity and Partisan Antipathy Affect Politics, Compromise and Everyday Life* [online]. USA: Pew Research Center, 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2014/06/12/political-polarization-in-the-american-public/>

²⁴ *Top voting issues in 2016 election* [online]. USA: Pew Research Center, 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2016/07/07/4-top-voting-issues-in-2016-election/>

²⁵ Označení politické aktivity, jejímž cílem je zvýšit uznání a zlepšit společenské postavení konkrétní skupiny lidí. K identifikaci členů takové skupiny se používají etnické, kulturní či sexuální charakteristiky.

Další studie²⁶ Pew Research Center říká, že v roce 2016 byla stranická preference a volba kandidáta prakticky to samé. Přes 90 % Republikánů a Demokratů volilo kandidáta své strany, mezi nezávislymi voliči to bylo vyrovnané (Trump 43 % a Clintonová 42 %). Dále se projevila velmi silná závislost volebních preferencí na rasové identitě – 54 % bělochů²⁷ volilo Trumpa (tvořili celkově asi tři čtvrtiny elektorátu a 9 z 10 Trumpových voličů) a Afroameričané volili tradičně jako blok, když 91 % jejich hlasů získala Clintonová (tvořili asi desetinu elektorátu). I přes své negativní komentáře o Hispáncích získal Trump 28 % jejich hlasů (viz příloha 2). Voliči Clintonové pocházeli z 80 % z měst nebo předměstí²⁸, zatímco u Trumpa to bylo jen 65 %, z čehož 53 % tvořili voliči z předměstí.

Z hlediska příjmů Clintonová získala 53 % hlasů těch nejchudších²⁹ Američanů. Výsledek Clintonové byl ale o 10 % horší než výsledek Baracka Obamy, zatímco Trump si oproti Obamovu protikandidátovi z roku 2012 Mittovi Romneymu u nejchudších o 5 % polepšil (získal 40 % jejich hlasů). U chudých³⁰ vypadalo rozdělení hlasů téměř identicky, zatímco ve vyšších příjmových skupinách byla podpora kandidátů téměř vyrovnaná.

Výše uvedená data ukazují, že Americká společnost byla v roce 2016 vysoce polarizovaná podle ideologie a rasy, ale ne podle výše příjmu. To může odpovídat dlouhodobějšímu trendu, kdy politické preference voličů přestávají být primárně určovány výší jejich příjmů (vytrácí se fenomén třídního boje a klasické pojetí pravice a levice), ale začínají se řídit příslušností k identitárním skupinám podle rasy, kultury, sexuality apod.

O posunu ve vnímání důležitosti jednotlivých témat a preferencích různých demografických skupin za Trumpovo funkční období pojednává kapitola 4.2.1.

3.2.2 Kandidát změny

Trump se odlišil od všech ostatních kandidátů už po úplně první otázce na první republikánské debatě vysílané stanicí Fox News 6. srpna 2015. Moderátor se zeptal, jestli je na pódiu kandidát, který nemůže slíbit, že bez ohledu na výsledek primárek podpoří nominovaného republikánského kandidáta na prezidenta Spojených států. Jako jediný zvedl ruku Donald Trump. Už na začátku primárek tak dal najevo, že nehodlá dodržovat žádné politické zvyklosti.

Jeho politický program byl jednoduchý a srozumitelný: „Make America Great Again!“

²⁶ *An examination of the 2016 electorate, based on validated voters* [online]. USA: Pew Research Center, 2018 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2018/08/09/an-examination-of-the-2016-electorate-based-on-validated-voters/>

²⁷ U bělochů bylo důležitým faktorem vzdělání. Mezi vysokoškolsky vzdělanými bělochy (tvořili 30 % elektorátu), jich víc volilo Clintonovou (55 %) než Trumpa (38 %). Naopak mezi bělochy bez vysokoškolského vzdělání vyhrál Trump téměř v poměru dva ku jedné (64 % ku 28 %).

²⁸ Průměrný příjem domácnosti na předměstí v USA činí okolo 100 000 dolarů ročně.

²⁹ Příjem do 30 000 dolarů ročně.

³⁰ Příjem 30 000 – 50 000 dolarů ročně.

Za tímto dobře zapamatovatelným sloganem stály jednoduše znějící programové body, které měly vést ke zmírnění ekonomické nejistoty mnoha Američanů.³¹ Trump proto sliboval „roztrhat“ špatné obchodní dohody, které vedly k masovému přesunu výroby a pracovních míst mimo Spojené státy, obnovit těmito dohodami postižené regiony a vrátit Američanům práci (viz kapitoly 3.2.4 a 4.2.5). Dalším jeho stěžejním tématem byla imigrace, kterou hodlal vyřešit stavbou zdi na hranici s Mexikem. Chtěl také deportovat miliony nelegálních migrantů, což mělo přispět nejen ke zvýšení počtu pracovních příležitostí pro Američany, ale i ke snížení kriminality.

Ať už se někomu Trumpovy nápady líbily nebo ne, bylo zřejmé, co by chtěl jako prezident udělat.

Postavil se do opozice proti establishmentu, jenž vinil ze všech problémů, se kterými se USA potýkaly. Jeho součástí pro Trumpa nebyli jen washingtonští politici z Demokratické i Republikánské strany, ale také někteří politici ve vládách jednotlivých států, média (např. The Washington Post, The New York Times, CNN, MSNBC) a hollywoodské liberální celebrity. Establishment byl v Trumpově narativu antagonistou a on sám se prezentoval jako hrdina, který přinese změnu a zachrání svou zemi. Vypadal jako upřímně naštvaný zástupce lidu – často mluvil sprostě, jeho proslovy byly spontánní a urážel kdekoho včetně žen, muslimů a Hispánců. Často ponižoval své soupeře, útočil na ně jako na zástupce neférového zkorumpovaného systému a dával jim přezdívky – např. v primárkách říkal Cruzovi „Lyn‘ Ted“³² a o Clintonové mluvil jako o „Crooked Hillary“³³. Otevřeně dával najevo, že se za nic nebude omlouvat. Jevil se jako schopný vůdce, protože nikdy nedal najevo, že by o sobě pochyboval.

V Trumpově bezostyšném nárokování si moci viděli voliči v establishmentem zapomenutých částech Ameriky (viz kapitola 3.2.4) lék na svoji sociální bezmocnost. Cítili se opakovaně zrazováni, opuštěni a najednou tu byl někdo, kdo je de facto vyzýval, aby zahájili protiútok. Trump svým podporovatelům opakoval, že byli establishmentem okradeni o respekt, postavení, bezpečí a způsob života. A vzít si je zpět nebylo nic jiného než sebeobrana – Trump voličům umožňoval se bránit proti těm „zlodějům“ z druhé strany barikády, v čele kterých stáli jeho protikandidáti.

³¹ Důvodem pro tuto nejistotu byl mimo jiné nepoměrný růst mezd a cen některého zboží. Zatímco v letech 1979 až 2014 medián reálné mzdy vzrostl o 8 %, pro 10 % zaměstnanců s nejvyššími příjmy reálné mzdy narostly o 33 % (zdroj: *A Look At Pay At The Top, The Bottom, And In Between* [online]. USA: U. S. Bureau of Labor Statistics, 2015 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/spotlight/2015/a-look-at-pay-at-the-top-the-bottom-and-in-between/pdf/a-look-at-pay-at-the-top-the-bottom-and-in-between.pdf>). Navíc ceny některého životně důležitého zboží rostly ještě nesrovnatelně rychleji, a tak se takové zboží stalo pro velkou část lidí nedosažitelným. Např. mediánové ceny nemovitostí očištěné o inflaci stouply mezi lety 1979 až 2014 o téměř 56 % (zdroj: Median Sales Price of Houses Sold for the United States (MSPUS). In: *FRED: Economic data* [online]. USA: Federal Reserve Bank of St. Louis, 2021 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://fred.stlouisfed.org/series/MSPUS>; viz příloha 4).

³² Lhář Ted.

³³ Křivák Hillary.

Vychloubal se bohatstvím a podnikatelskou prozíravostí, soutěžemi krásy, které řídil, i svou reality show *The Apprentice*, kde se prezentoval jako schopný businessman. Všechno to naznačovalo, že Trump se umí dohodnout s každým – jeho úspěch měl být důkazem, že má kvality na to, aby Ameriku změnil k lepšímu. Nedalo se mu upřít obrovské charisma a schopnost upoutat pozornost davů. Díky jeho minulosti v showbiznysu Trumpa každý znal a on chápal, že jeho kontroverzní výroky a tweety ho udrží na televizních obrazovkách a prvních stranách novin – v průběhu voleb se mu dostalo ekvivalentu tří miliard dolarů reklamy zdarma. I přesto, že měl víc než třikrát méně volebních kanceláří po celých Spojených státech než Hillary Clintonová, se o něm mluvilo stejně nebo možná ještě více než o ní. A každý negativní komentář o něm v establishmentových médiích pro něj znamenal nové voliče.

Současná Republikánská strana je silně konzervativní. Trump se nebál od některých konzervativních názorů odklonit, např. co se týkalo rozpočtu, resp. státního dluhu USA. V souvislosti s tím řekl: „Toto je Republikánská strana, ne Konzervativní strana.“³⁴ Musel se ale nakonec smířit s tím, že se někdo může těžko stát republikánským prezidentem bez hlasů tradičních Republikánů. Z toho důvodu byl výběr tehdejšího guvernéra Indiany Mikea Pence jako kandidáta na viceprezidenta správnou volbou. Znamenalo to, že Trump chápe, že republikánský kandidát potřebuje když ne podporu, tak alespoň svolení konzervativního křídla strany. Trumpova nominace dovršila jeho „nepřátelské převzetí“ Republikánské strany – jeho zvolení záviselo na pomoci republikánského stranického aparátu a výběr Pence byl signálem pro vedení strany, že s ním je Trump ochoten spolupracovat. Pence vyhovoval i tehdejšímu předsedovi Sněmovny reprezentantů Paulu Ryanovi, jehož podpora se Trumpovi hodila, aby mohl ukázat, že je strana jednotná. Z hlediska vztahu k voličům měl Pence tu výhodu, že pocházel ze středozápadu USA, kde Trump potřeboval vyhrát. Kombinace těchto faktorů a skutečnosti, že Pence nebyl charismatický ani jakkoli jinak výrazný, z něj činila dobré číslo dvě.

Přesto, že celkově získal méně hlasů než Clintonová, Trump vyhrál, protože získal ty státy, které potřeboval: Michigan, Wisconsin, Pensylvánii, Ohio (viz kapitola 3.2.4) a Floridu (viz kapitola 3.2.5). Byl schopen využít kontroverze ve svůj prospěch a účinně komunikovat s veřejností na sociální síti Twitter. Jako outsider byl chápán jako kandidát změny. Ujistil tradiční Republikány, že ho mají volit, a přesvědčil frustrované Demokraty a nezávislé, aby mu dali svůj hlas. Trump dal lidem důvod, aby ho volili.

³⁴ NEIDIG, Harper. Trump: I don't think GOP has to be unified. *The Hill* [online]. USA: Capitol Hill Publishing, 7. 5. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://thehill.com/blogs/ballot-box/presidential-races/279135-trump-i-dont-think-gop-has-to-be-unified>

3.2.3 Promarněná příležitost

Hillary Clintonová byla snad nejméně populární demokratický kandidát všech dob – podle průzkumu³⁵ Morning Consult byla jejím hlavním problémem nedůvěra voličů³⁶. Nešlo jenom o Republikány³⁷ (u kterých je to pochopitelné), ale i o nezávislé³⁸ a Demokraty³⁹. Tato nedůvěra pramenila z mnoha kontroverzí kauz kolem ní, jako byly např. kauza útoku na konzulát USA v Bengházi v Libyi⁴⁰, pochybné aktivity nadace Clintonových v době jejího působení na ministerstvu zahraničí⁴¹ nebo poplatky v řádu statisíců dolarů za její řečnické projevy⁴² pro společnosti zpracovávající vládní zakázky nebo patřící do sektoru finančnictví.

První známky problémů se objevily už v primárkách, kde Clintonová jen těsně neprohrála v Iowě, neuspěla v Michiganu (Sanders ji tam porazil, protože se mu podařilo vzbudit naději u frustrovaných voličů toužících po změně) a v důsledku toho téměř nedosáhla na nominaci. Po jejím získání Clintonová sice nechala Sanderse, aby vystupoval na jejích předvolebních mítincích, a tak ji podporoval, ale nepřevzala nic z jeho programu. Sandersovým voličům tudíž nedala důvod ji volit a arogantně počítala s jejich automatickou podporou.⁴³

³⁵ *Clinton and Trump Are Historically Unpopular. Here's Why: Voters Say Clinton Is Untrustworthy and Trump Is Racist* [online]. USA: Morning Consult, 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://morningconsult.com/2016/07/16/clinton-and-trump-are-historically-unpopular-heres-why/>

³⁶ Clintonová je: nedůvěryhodná: 47 %, zkorumpovaná: 39 %, mění názory, jak se jí to hodí: 21 %, nechápe problémy obyčejných Američanů: 12 %, říká jednu věc, ale dělá druhou: 12 %, nesdílí mé hodnoty: 10 %.

³⁷ Clintonová je: nedůvěryhodná: 50 %, zkorumpovaná: 45 %, mění názory, jak se jí to hodí: 18 %, nechápe problémy obyčejných Američanů: 10 %, nesdílí mé hodnoty: 14 %, je moc liberální: 13 %.

³⁸ Clintonová je: nedůvěryhodná: 47 %, zkorumpovaná: 39 %, mění názory, jak se jí to hodí: 23 %, nechápe problémy obyčejných Američanů: 12 %, říká jednu věc, ale dělá druhou: 14 %, nesdílí mé hodnoty: 7 %.

³⁹ Clintonová je: nedůvěryhodná: 39 %, zkorumpovaná: 25 %, mění názory, jak se jí to hodí: 26 %, nechápe problémy obyčejných Američanů: 16 %, říká jednu věc, ale dělá druhou: 16 %, není sympatická: 10 %.

⁴⁰ Při útoku teroristů zemřeli čtyři Američané včetně velvyslance Christophera Stevense. Tato tragédie se proměnila v nástroj politického boje a Republikáni zahájili několik vyšetřování tohoto útoku. Obama a Clintonová byli obviňováni z toho, že byli za útok osobně zodpovědní a že bez jejich zjevného selhání v otázce bezpečnosti konzulátu by se útok neodehrál nebo mohl být odvrácen. Přesto, že pro tato tvrzení nebyly nalezeny žádné důkazy, někteří Republikáni zůstali přesvědčeni, že Clintonová a Obama nesou za útok vinu.

⁴¹ Podle článku Associated Press (BRAUN, Stephen a Eileen SULLIVAN. Many donors to Clinton Foundation met with her at State. *Associated Press* [online]. USA: Associated Press, 24. 8. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/82df550e1ec646098b434f7d5771f625>) minimálně 85 z 154 lidí reprezentujících soukromé zájmy, se kterými se Clintonová v průběhu svého působení na ministerstvu zahraničí setkala, přispělo do její nadace sumou až 156 milionů dolarů. Přirozeně se objevily spekulace o střetu zájmů Clintonové.

Další kontroverzní kauza se týkala Švýcarské banky UBS AG, kterou v době příchodu Clintonové na ministerstvo zahraničí žalovala IRS (Internal Revenue Service), aby jí banka poskytla informace o jejích amerických zákaznících s tajnými účty. Clintonová nakonec oznámila vyrovnání americké vlády s UBS AG a z 52 000 požadovaných jmen nakonec banka IRS poskytla jen 4450. V návaznosti na toto vyrovnání banka do roku 2014 přispěla 600 000 dolarů do nadace Clintonových.

⁴² Za tyto drahé řečnické projevy ji v primárkách kritizoval Sanders. Průměrně na jednom vydělala 225 000 dolarů.

⁴³ To se jí nevyplatilo. Celkově 12 % podporovatelů Sanderse v primárkách nakonec volilo ve všeobecných volbách Trumpa. V Michiganu to bylo 8 % (asi 48 000 voličů, Trump v Michiganu vyhrál o cca 11 000 hlasů), ve Wisconsinu 9 % (asi 51 000 voličů, Trump ve Wisconsinu vyhrál o cca 23 000 hlasů) a v Pensylvánii dokonce 16 % (asi 117 000 voličů, Trump v Pensylvánii vyhrál o cca 44 000 hlasů) (zdroj: KURTZLEBEN, Danielle. *Here's How Many Bernie Sanders Supporters Ultimately Voted For Trump*. Npr [online]. USA: National Public Radio, 24. 8. 2017 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z:

Při výběru svého kandidáta na viceprezidenta měla postupovat opačně než Trump. Pokud jeho kritériem pro výběr Mikea Pence bylo podat ruku zvenčí dovnitř Washingtonu, pak by pro Clintonovou dával politicky největší smysl právě Sanders nebo jemu podobní – takový výběr by znamenal podání ruky zevnitř ven a signalizoval by, že je Clintonová připravená něco změnit. Místo toho si ale vybrala naprosto nezajímavého a neznámého senátora za stát Virginie Tima Kaina. Tímto výběrem nic nezískala, ale získala maximálně tak Virginii, kde stejně skončila hůř než Barack Obama. Tim Kaine pro ni neznamenal žádné nové příznivce, nikoho neusmířil ani nepřesvědčil a na její šance na zvolení neměl téměř žádný vliv.

Nespokojení Demokráté, kteří se cítili zrazení vlastní stranou, se 8. listopadu přidali k Republikánům, protože jim Clintonová nenabídla jinou možnost – místo jednoduchého a jasného poselství (které měli Trump a Sanders) se soustředila na politiku identit, vstřícný přístup k nelegálním imigrantům, zdravotnictví, práva žen, legalitu potratů, práva LGBT komunity, systémový rasismus a Obamovu zahraniční politiku (podporovala např. dohodu s Íránem o jeho jaderném programu, kterou v první prezidentské debatě Trump označil za „nejhorší dohodu, kterou kdy viděl někoho vyjednat“⁴⁴). Chyběla jí populární ekonomická agenda s jasnými konturami (viz kapitola 3.2.4). Z pohledu voliče byla Clintonová pro a proti tolika věcem, že bylo těžké se v tom orientovat. Její slogan byl nicneříkající: „Stronger together“ - nedalo se z něj vyčíst, jak bude Amerika pod vedením prezidentky Clintonové vypadat⁴⁵. Zatímco Trump prezentoval jasnou vizi veliké Ameriky, kampaň Clintonové nedokázala voličům účinně předat nic podstatného a de facto se omezila na skutečnost, že Hillary není „neprezidentský“ Trump.

Svou prohru se Clintonová snažila svést na širokou škálu věcí od sexismu a rasismu, přes nelояální podporovatele Bernieho Sanderse až po „neférová média“. Neférová v porovnání s kým? Kdy naposledy byl prezidentský kandidát vyšetřován FBI? Načasování ředitele FBI Jamese Comeyho, jenž dva týdny před volbami znovuotevřel případ Clintonové, která pro nakládání s e-maily týkajícími se oficiální veřejné komunikace použila soukromý server místo zabezpečených vládních serverů, bude určitě předmětem debat i v daleké budoucnosti. Faktem ale zůstává, že by na tom nezáleželo a média by se tomu nevěnovala, kdyby to Clintonová neudělala.

Skutečným důvodem porážky Clintonové bylo, že selhala tam, kde Demokráté vyhrávali od roku 1992: v Michiganu, Wisconsinu a Pensylvánii (viz kapitola 3.2.4). Nezajistila si podporu své vlastní strany do stejné míry jako Obama. Ignorovala vhodnější kandidáty na viceprezidenta. Nepodařilo se jí vyvrátit stereotypní pohled na ni, že je nedůvěryhodná a zkorumpovaná. Prohrála, protože na rozdíl od Trumpa nedala lidem dobrý důvod ji volit.

<https://www.npr.org/2017/08/24/545812242/1-in-10-sanders-primary-voters-ended-up-supporting-trump-survey-finds>).

⁴⁴ PBS NewHour, 2016, Trump and Clinton on U.S. nuclear policy, Iran deal, YouTube video. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=XtZv4wF0b_Y&ab_channel=PBSNewsHour

⁴⁵ Až na to, že žádný stát neopustí unii.

3.2.4 Rezavý pás

Celkem 206 z 678 okresů, kde dvakrát vyhrál prezident Obama, volilo pro Trumpa. Většina z nich se nacházela na středozápadě USA, resp. v Rezavém pásu. Trump tak získal státy: Iowa, Wisconsin, Michigan, Ohio a Pensylvánie (přičemž Wisconsin, Michigan a Pensylvánie údajně tvořily „neprorazitelnou“ modrou zed'⁴⁶). Co mají tyto státy společného? Úbytek pracovních míst ve výrobním průmyslu.

Středozápad USA byl téměř sto let hnacím motorem americké ekonomiky. V roce 1950 měl Detroit, největší město v Michiganu, 1.9 milionu obyvatel a díky automobilovému průmyslu patřil k nejbohatším městům v USA podle výše příjmu na obyvatele. Do roku 2019 počet obyvatel prudce klesl na 670 tisíc a zločinnost, přestože se postupně daří ji redukovat, je v Detroitu jedna z nejvyšších ve Spojených státech. Také příjmy obyvatel se drasticky snížily: v roce 1950 byl medián ročního příjmu domácnosti v okrese Wayne County, kde se Detroit nachází, o 13 % vyšší než národní medián⁴⁷ a v roce 2019 byl o asi 25 % pod národním mediánem.

Průmysl pomohl vybudovat celý středozápadní region a dal místním pracujícím dostatečně komfortní život. V průběhu druhé poloviny 20. stol. se ale práce začala přesouvat nejdříve do jiných oblastí v USA. Pak v roce 1993 podepsal demokratický prezident Bill Clinton dohodu NAFTA⁴⁸ a řekl, že pro Ameriku znamená NAFTA práci. Bohužel počet zaměstnanců ve výrobním průmyslu mezi lety 1993 a 2016 klesl o 30 % a konkrétně v automobilovém průmyslu o 27 %. Přirozeně se tak stala NAFTA mezi dělníky nepopulární. V důsledku finanční krize v roce 2008 zavřela firma General Motors se sídlem v Detroitu 10 továren ve státech Rezavého pásu a desítky tisíc Američanů přišly o práci v oblasti, kde pracovních příležitostí už tak ubývalo. Masivní státní podpora v řádu desítek miliard dolarů sice směřovala do zasažených společností včetně GM, ale pracovní místa nezachránila a nejvíce z ní profitovali majitelé a firemní management. Práce, která v regionu ještě zbyla, se začala čím dál rychleji automatizovat. Ve stejném roce byl zvolen prezidentem Barack Obama, který ve své kampani vystupoval proti volnému obchodu. NAFTA ale nezměnil a udělal obrat o 180°, když v roce 2016 podepsal TPP⁴⁹, které ale řada dělníků považovala jen za další krok ohrožující jejich pracovní místa. Výroba se ale nepřesouvala jen v oblasti NAFTA, ale také do Asie, zejména do Číny. A lidí v Rezavém pásu, kteří přicházeli o práci a jejichž životní podmínky se zhoršovaly, si nikdo z politiků nevšiml.

V Rezavém pásu nikoho příliš nezajímala témata, na která se ve své kampani soustředila Clintonová (viz kapitola 3.2.3). Tamní voliči chtěli, aby si jich někdo konečně všiml a začal

⁴⁶ Modrá zed' je termín, který označuje 18 států a Washington DC, kde od roku 1992 Demokratická strana vyhrávala prezidentské volby. Barva Demokratické strany je modrá, proto Modrá zed'.

⁴⁷ *A Look at Detroit's Rise and Fall* [online]. USA: Social Explorer, 2013 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.socialexplorer.com/blog/post/a-look-at-detroit-s-rise-and-fall-3361>

⁴⁸ Severoamerická dohoda o volném obchodu (z angl. North American Free Trade Agreement)

⁴⁹ Transpacifické partnerství (z angl. Trans-Pacific Partnership) je vícestranná regionální dohoda o volném obchodu a spolupráci členských států. Členy TPP jsou: Japonsko, Brunej, Malajsie, Vietnam, Singapur, Austrálie, Nový Zéland, Kanada, Mexiko, Chile, Peru a do začátku roku 2017 byly členem i USA.

se zajímat o jejich problémy. Jak trefně okomentoval Richard. C. Longworth: „Rovné platy ženám jim byly jedno; chtěli práci a s trochou štěstí rostoucí mzdy. V tradičních menších městech, kde si ještě pořád zvykají na sňatky stejnopohlavních párů, vnucovat někomu nápad, že lidé mají právo si vybrat, jaké toalety budou navštěvovat, bez ohledu na jejich pohlaví, bylo pošetilé.“⁵⁰

Jediný kandidát, který o voliče Rezavého pásu v jejich očích jevil zájem, byl Donald Trump. Říkal nahlas to, co je trápilo, a hodlal to spravit tak, jak chtěli. Vše jím kritizované mělo své kořeny hluboko v globalizaci, jejímž negativním aspektům podle Trumpa establishmentová politika obyvatele Rezavého pásu vystavili. Na předvolebním mítinku v Dimondale v Michiganu 19. srpna řekl: „Musíme toho hodně překonat jako země, hlavně skutečnost, že se práce přesouvá odsud jinam. Děje se to tady, v Michiganu.“⁵¹ Podobně se vyjadřoval i na svých dalších mítincích hlavně na středozápadě. Společně s tím útočil na Demokratickou stranu a její čelné politiky. Úpadek Detroitu označil v Dimondale za „odkaz demokratických politiků, kteří to město řídili.“⁵² Dále ostře kritizoval NAFTA a TPP – v první prezidentské debatě našťvaně řekl: „Váš manžel podepsal NAFTA, což byla jedna z nejhorších věcí, která se kdy stala výrobnímu průmyslu. Podívejte se do Nové Anglie, do Ohia, Pensylvánie, běžte, kam chcete, paní ministryně Clintonová, a uvidíte zdevastované oblasti, kde výroba klesla o 30, 40 někdy 50 %! NAFTA je možná ta nejhorší obchodní dohoda, která kdy byla někde podepsána, určitě ta nejhorší dohoda podepsaná v téhle zemi a vy teď chcete schválit Transpacifické partnerství!“⁵³ Přesně tohle chtěli voliči v Rezavém pásu slyšet. Trump sliboval, že vrátí na středozápad práci, navrátí regionu jeho původní slávu a že USA budou pod jeho vládou energeticky nezávislé. Toho hodlal dosáhnout mimo jiné tak, že znovu otevře uhelné doly v Apalačsku⁵⁴ (další pracovní místa) a drasticky omezí EPA⁵⁵.

Clintonová se na rozdíl od Trumpa zaměřila na ochranu životního prostředí, obnovitelné zdroje a postavila se proti těžbě zemního plynu hydraulickým štěpením⁵⁶ – metodě používané

⁵⁰ „They didn't care about equal pay for women: they wanted jobs and, with luck, rising salaries for everyone. In traditional towns that are just getting used to the idea of same-sex marriage, the right to choose one's bathroom was simply frivolous.“

LONGWORTH, Richard C. Disaffected rust belt voters embraced Trump. They had no other hope. *The Guardian* [online]. UK: Guardian News & Media Limited, 21. 11. 2016 [cit. 2021-03-29]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/nov/21/disaffected-rust-belt-voters-embraced-donald-trump-midwestern-obama>

⁵¹ "We have a lot to overcome in our country, especially the fact that our jobs are being taken away from us and going to other places," Trump said. "It's happening right here in Michigan."

DEVEREAUX, Brad. 12 quotes from Donald Trump's rally in Michigan on jobs, Detroit and honesty. MLive.com [online]. Michigan, 20. 8. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.mlive.com/news/2016/08/trump_quotes_from_presidential.html

⁵² "This is the legacy of the Democratic politicians who have run this city."

DEVEREAUX, Brad. 12 quotes from Donald Trump's rally in Michigan on jobs, Detroit and honesty. MLive.com [online]. Michigan, 20. 8. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.mlive.com/news/2016/08/trump_quotes_from_presidential.html

⁵³ CNBC, 2016, Donald Trump: NAFTA Is Worst Trade Deal Ever Signed [CNBC, YouTube video. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=6dw7jHHZrQk&ab_channel=CNBC

⁵⁴ Region na východě USA rozkládající se mezi jižním New Yorkem a severní Alabamou a Georgií.

⁵⁵ Agentura pro ochranu životního prostředí (z angl. U.S. Environmental Protection Agency).

⁵⁶ Těž frakování z angl. hydraulic fracturing.

v Pensylvánii, která je v pořadí druhá v množství vytěženého zemního plynu v USA, a v Ohiu, jež je v tomto pořadí páté. Voličům ale nešlo jen o těžbu samotnou, protože tisíce až desetitisíce pracovních míst je na ni navázáno např. v oblasti zpracovávání surovin nebo výroby a prodeje produktů využívaných těžbařskými firmami. K volnému obchodu Clintonová zaujala klasické establishmentovské stanovisko: dohody o volném obchodu možná způsobí úpadek v některých regionech, ale celkově jsou pro společnost velice výhodné. O tom ale voliče, kteří dohody viní z toho, že přišli o práci, těžko přesvědčíte. Clintonová reprezentovala tu část politické sféry, která se o tyto voliče dávno přestala zajímat, v jejich očích jimi pohrdala a umožnila, aby takové dohody byly vůbec podepsány. Viděli v tom zradu – a koho horšího si mohla Demokratická strana vybrat, aby ji napravil, než Clintonovou, manželku prezidenta, který podepsal NAFTA, a pokračovatelku agendy prezidenta, jenž připojil USA do TPP přesto, že ve své první kampani vystupoval proti volnému obchodu? Trump se nezdráhal označit Clintonovou za toho, kdo lidem bere práci, a sebe za „zachránce“, který jim ji vrátí. Nakonec na svou stranu dokázal strhnout ne bezvýznamný počet frustrovaných, hlavně bílých příslušníků dělnické třídy, kteří ho nadšeně a až fanaticky následovali.

Co se týče Afroameričanů, Clintonová nejen, že získala v Rezavém pásu menší podíl afroamerických hlasů než Obama v roce 2012⁵⁷, ale Afroameričané k volbám ani nepřišli v tak hojném počtu jako v roce 2012 - ve Wisconsinu a Michiganu klesla jejich volební účast o cca 12 %, v Ohio o 7,5 %.

Trump uspořádal v Michiganu celkem osm předvolebních mítinků, z toho na dvou byl společně se svým kandidátem na viceprezidenta Mikem Pencem. Naproti tomu Clintonová v Michiganu zorganizovala pouze čtyři předvolební mítinky, přičemž ani jeden nebyl společně s jejím viceprezidentským kandidátem Timem Kainem. Její poslední mítink v Michiganu se konal 7. listopadu v menším městečku Allendale v okrese Ottawa, který demokratická strana nevyhrála od roku 1864, místo toho, aby zavítala do Detroitu (nebo kamkoli jinam, kde měla jako Demokratka nějakou šanci) a zajistila větší volební účast např. Afroameričanů. Trump okres Ottawa pohodlně vyhrál se ziskem hlasů větším než 60 %. Zatímco do Wisconsinu Clintonová nikdy nezavítala, Trump tam přijel pětkrát, z toho jednou s Mikem Pencem. Tým Clintonové byl přesvědčen, že státy Michigan a Wisconsin vyhraje, protože vedla ve volebních průzkumech a demokraté je vyhráli od roku 1992 pokaždé. Nejen, že její poselství nezaujalo spousty voličů v daných státech, ale Clintonová se do Wisconsinu ani neobtěžovala přijet a čtvrtinu všech svých mítinků v Michiganu uspořádala v okrese Ottawa, což z hlediska její volební strategie, která stavěla na volební účasti minorit a voličů ve městech, nedávalo žádný smysl.

Porážka Clintonové v Rezavém pásu byla tedy způsobena kombinací několika faktorů. Zaprvé její ekonomická a energetická agenda byly u části voličů v regionu nepopulární a politika identit, na kterou se soustředila, pro ně nebyla důležitá. Zadruhé fakt, že Trump byl schopen si na svou stranu získat nemalou část bílých příslušníků dělnické třídy i přesto, že řada z nich

⁵⁷ Např. v Ohio Obama v roce 2012 získal 96 % hlasů Afroameričanů, Clintonová v roce 2016 88 %.

volila v předchozích dvou volbách pro Obamu. Dále nízká volební účast Afroameričanů a skutečnost, že se v klíčových státech Michiganu a Wisconsinu Clintonová ukázala dohromady třikrát méně než Trump.

3.2.5 Florida

Oba kandidáti navštívili Floridu víckrát než kterýkoli jiný stát. Florida je dlouhodobě swing state⁵⁸ a se svými 29 voliteli jeden z nejdůležitějších států v prezidentských volbách vůbec. Díky své etnické i sociální diverzitě nejlépe odráží elektorát celého USA. Předvolební průzkumy očekávaly, že souboj o Floridu bude těsný s tím, že Clintonová má malý náskok. Clintonová nakonec prohrála Floridu z podobných důvodů jako prohrála v Rezavém pásu.

Trump vyhrál v koridoru I-4⁵⁹, kde žije 44 % všech registrovaných voličů na Floridě, v poměru 51 % ku 45 %, s šestkrát větším procentním náskokem než Mitt Romney o 4 roky před ním, a to díky předměstím, kde byla vysoká volební účast. Clintonová nebyla schopna zopakovat Obamův úspěch u Afroameričanů z roku 2012 - Obama získal 95 % hlasů v roce 2012, zatímco Clintonová získala jen 84 %. Přes Trumpovy negativní komentáře o Hispáncích získal Trump na Floridě víc než třetinu jejich hlasů. Dvě třetiny voličů na Floridě viděly ekonomickou situaci USA jako špatnou a z nich dvě třetiny volily Trumpa. Podobně pak více než čtvrtina považovala svoji osobní ekonomickou situaci za horší než v roce 2012 a 70 % těchto voličů volilo Trumpa. Dalším důležitým bodem bylo Obamacare⁶⁰, proti kterému Trump brojil, a o němž téměř polovina floridských voličů tvrdila, že zašlo moc daleko - 77 % z nich volilo Trumpa. Téměř tři čtvrtiny floridských voličů byly nespokojené s činností federální vlády a z nich 59 % volilo Trumpa. Tato nálada panovala v USA už dlouho - průzkumy⁶¹ ukazovaly, že od roku 2010 jsou přibližně dvě třetiny Američanů nespokojené se směrem, jakým se USA ubírají (nicméně z široké škály důvodů).

3.3 Shrnutí výsledků voleb 2016

Donald Trump vyhrál prezidentské volby v roce 2016, když ve sboru volitelů získal 304 hlasů proti 227 hlasům Clintonové.⁶² Trumpovo nečekané vítězství bylo považováno za referendum

⁵⁸ „Kolísavý stát“ je označení pro stát USA, kde mají reálnou šanci vyhrát jak demokratický tak republikánský prezidentský kandidát.

⁵⁹ Okresy kolem vnitrostátní dálnice na Floridě Interstate 4. Z politického hlediska je to strategický region s vysokým počtem nerozhodnutých voličů.

⁶⁰ Federální zákon USA, jehož smyslem je zvýšit dostupnost zdravotního pojištění pro chudší vrstvy obyvatelstva. Zjednodušeně řečeno stát poskytoval chudým slevu na dani, aby si mohli zdravotní pojištění dovolit a zároveň pokutoval ty, kteří se nepojistili a nezajistili si výjimku. Podle kritiků tohoto zákona vedlo jeho prosazení mimo jiné k nárůstu cen zdravotního pojištění pro všechny obyvatele (i pro ty, kterých se Obamacare netýkalo).

⁶¹ *Direction of Country* [online]. USA: RealClearPolitics [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.realclearpolitics.com/epolls/other/direction_of_country-902.html

⁶² V roce 2016 bylo sedm tzv. nevěrných volitelů (volitel, který nehlasuje pro kandidáta, kterému přislíbil svůj hlas a volí jiného kandidáta nebo se zdrží hlasování) - tři hlasy získal Colin Powell; Bernie Sanders, Ron Paul a John Kasich dostali po jednom hlasu. Poslední nevěrný volitel dal svůj hlas aktivistce z řad původních obyvatel Amerik Faith Spotted Eagle. Bylo to poprvé v historii USA, kdy příslušník některého národa původních obyvatel Amerik získal volitelský hlas při volbě prezidenta.

o establishmentu. Zároveň byly tyto volby označeny za jedny z nejméně rozdělovajících prezidentských voleb s nejnepříjemnějšími kampaněmi v moderní historii.

Trump se stal prezidentem přes to, že ani v primárkách ani ve všeobecných volbách nezískal nadpoloviční většinu hlasů (ve všeobecných volbách nedosáhl ani na relativní většinu, z celkově cca 140 milionů odevzdaných hlasů voličů získal 63 milionů oproti 66 milionům Clintonové). Dokázal vyhrát navzdory tomu, že za svou kampaň utratil téměř dvakrát méně peněz než Clintonová (615 milionů dolarů oproti 1,2 miliardy dolarů), protože dokázal využít svůj status kontroverzní celebrity a negativní publicitu ve svůj prospěch.

Když Trump do boje o Bílý dům vstupoval, mnozí se mu smáli, považovali jeho kandidaturu za vtip a snahu zviditelnit se. Pak získal nominaci, ale nikdo nepočítal s tím, že by se skutečně mohl stát prezidentem. V noci z 8. na 9. listopadu dokázal, že se všichni mýlili. Přišel ve správný čas s poselstvím, které reflektovalo náladu ve společnosti. Netradiční kampaň, která začala v New Yorku jízdou po eskalátoru přesně jak to předpověděl seriál Simpsonovi, skončila a Donald Trump, hvězda reality show, realitní magnát a příležitostný profesionální wrestler, člověk bez předchozích politických nebo vojenských zkušeností se stal hlavou nejmocnějšího státu na světě.

4 VOLBY 2020

4.1 Prezidentské primárky 2020

4.1.1 Demokratické primárky

Do demokratických prezidentských primárek 2020 vstoupilo celkem 29 kandidátů což byl nejvyšší počet kandidátů v primárkách za jakoukoli politickou stranu v historii USA, který přesáhl předešlý rekord 17 republikánských kandidátů z roku 2016.

Ze začátku bylo pole mnohem vyrovnanější než v roce 2016. V průběhu roku 2019 později nominovaný Joe Biden vedl, ale nedominoval a jeho podpora se většinu času držela pod 30 procenty. Stejně jako pro Clintonovou v roce 2016 nebyla cesta Joea Bidena k nominaci lehká a jeho hlavním soupeřem se také stal Bernie Sanders.

Po volebních shromážděních v Iowě na začátku února 2020 to vypadalo, že z Joea Bidena bude jen další, který „také kandidoval“, stejně jako v roce 2008. Byli to Bernie Sanders a bývalý starosta obce South Bend v Indianě Pete Buttigieg, kteří se podělili o vítězství. Biden skončil čtvrtý s přibližně polovinou jejich hlasů.

Ještě hůře si Biden vedl v New Hampshire, kde skončil pátý a nezískal žádné delegáty, zatímco Sanders a Buttigieg tam prakticky remizovali. Jeho neúspěchy v těchto dvou státech kopírovaly špatné výsledky Hillary Clintonové z roku 2016.

Před jihokarolínskými primárkami podpořil Bidena nejvýše postavený⁶³ afroamerický člen Kongresu James Clyburn, což Bidenovi zajistilo podporu Afroameričanů. Biden u nich v Jižní Karolíně suverénně vyhrál a navzdory předchozímu vývoji souboje o nominaci Demokratické strany získal téměř polovinu všech hlasů, zatímco Sanders pouze pětinu. Po porážce v Jižní Karolíně Sanders zvítězil v Kalifornii, Coloradu, Utahu a svém domovském státě Vermontu, nicméně Biden získal drtivou většinu ostatních států včetně těch na jihu USA, kde pro něj hlasovala nadpoloviční většina Afroameričanů.

Proč Sanders opět prohrál? Podle článku⁶⁴ Zacka Beauchampa publikovaného na zpravodajském webu VOX, Sanders za prvé špatně odhadl, jak moderní průměrný americký volič přemýšlí o politice. Jeho strategie se opírala o přesvědčení, že se lidé budou řídit svým hmotným, resp. třídním zájmem. Jeho poselství (viz kapitola 3.1.1) mělo zmobilizovat příslušníky dělnické třídy, další chudé a mladé lidi. Některé politické studie⁶⁵ ale ukazují, že specifické politické postoje nejsou pro zvyšování volební účasti tak důležité, jako způsob, jakým jsou tyto informace podávány, a Sandersovi se nepodařilo této skutečnosti přizpůsobit, protože ji nejspíš od začátku ignoroval.

Za druhé, Američané často nevolí jako příslušníci příjmových tříd, ale jako příslušníci skupiny, se kterou se identifikují (podle politické strany, rasy, sexuální orientace, náboženství apod.). Stejně jako v roce 2016 měl Sanders silně levicový program a rozhodl se kritizovat demokratický establishment, což neoslovilo ani Demokraty⁶⁶ ani nebělochy, resp. Afroameričany, kteří vždy volí jednotně Demokratickou stranu. Biden byl navíc bývalým viceprezidentem ve vládě prvního afroamerického prezidenta USA Obamy, což mohli mnozí Afroameričané vnímat jako pozitivum. Z podobných důvodů u těchto skupin Sanders neuspěl už v roce 2016.

Za třetí, Sanders předpokládal, že podporu mezi bílými příslušníky dělnické třídy v roce 2016 získal sám díky svým dlouhodobým postojům, ale to byla pravda jen částečně. Ukázalo se, že část jeho hlasů byla, spíše než hlasy pro něj, hlasy proti Clintonové.

Biden byl na rozdíl od Sanderse schopen zaujmout mnohem širší škálu voličů (a měl tak největší šanci přebrat i některé Trumpovi), protože byl všeobecně považován za umírněného a symbolizoval návrat „do normálu“ – pryč od kontroverzního vystupování Trumpa v úřadu prezidenta a zpět ke konvenčním způsobům politické práce.

Nominovaný Biden celkově v primárkách získal 51,8 % hlasů voličů a stejně jako v roce 2016 tak demokratické primárky vyhrál establishmentový kandidát nad progresivním Sandersem.

⁶³ House majority whip.

⁶⁴ BEAUCHAMP, Zack. Why Bernie Sanders failed: The Sanders campaign and his supporters bet on a theory of class politics that turned out to be wrong. *Www.vox.com* [online]. USA: Vox media, 10. 4. 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2020/4/10/21214970/bernie-sanders-2020-lost-class-socialism>

⁶⁵ *Lessons from GOTV experiments* [online]. USA: Institution for Social and Policy Studies - Yale University [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://isps.yale.edu/node/16698>

⁶⁶ Biden jako typický Demokrat Sanderse mezi Demokraty porážel o 30 % ve Virginii a Severní Karolíně nebo dokonce 50 % v Alabamě.

4.2 Všeobecné prezidentské volby 2020

4.2.1 Hlavní témata voleb 2020 a jak volily jednotlivé demografické skupiny

Ze studie⁶⁷ Pew Research Center vyplývá, že nejdůležitější témata voleb v roce 2020 byla podobná jako v roce 2016 s tím, že pandemie COVID-19 zamíchala jejich pořadím. Nejdůležitějším z nich se stala opět ekonomika (79 %). Za ní se umístily zdravotnictví (68 %), řešení pandemie (62 %) a násilná zločinnost (59 %). Zahraniční politika, legislativa spjatá se zbraněmi a imigrace se odsunuly na nižší příčky a oproti roku 2016 se všechny propadly o cca 18 % (viz příloha 5).

Volební trendy z roku 2016 pokud se týče stranické příslušnosti, rasy a příjmů se významně nezměnily (viz kapitola 3.2.1). Nicméně je dobré si všimnout, že Trump, kterého často jeho protivníci obviňovali z rasismu, si polepšil u etnických minorit – u Afroameričanů o 3 % (získal celkem 12 % jejich hlasů) a u Hispánců⁶⁸ o 4 % (volilo ho 32 % Hispánců).

Ačkoli pro Trumpa v celonárodním měřítku hlasovalo nepatrně větší procento Afroameričanů, přinesla jeden z nejzajímavějších výsledků voleb 2020 Georgie, kde Joe Biden zvítězil o necelých 12 000 hlasů (poslední Demokratický kandidát zde vyhrál v roce 1992). Za jeho vítězstvím v tomto jižním státě stály jednak výsledky několikaletého úsilí skupiny aktivistů v čele se Stacey Abramsovou⁶⁹ o zvýšení počtu registrovaných afroamerických voličů, jednak obecné demografické změny – populace v Georgii od roku 2000 vzrostla o 30 %, přičemž mezi přistěhovalci z jiných států USA jsou i liberální bílí a nebílí voliči. Afroameričané tradičně preferují Demokratickou stranu a tvoří v Georgii okolo 30 % všech registrovaných voličů, což je nejvíc ze všech swing states. Zároveň se v tomto státě nachází asi 1,7 milionu prvovoličů, kteří jsou tvořeni mladými obyvateli Georgie a přistěhovalci z jiných států, u nichž je dvakrát vyšší pravděpodobnost, že inklinují k Demokratické straně. Volební účast Afroameričanů byla v Georgii v roce 2020 o asi 40 % vyšší než o 4 roky dříve.

Oproti roku 2016 byla společnost v USA v roce 2020 ještě výrazněji polarizovaná. Např. se objevily hlubší rozdíly ve vnímání důležitosti jednotlivých témat mezi Republikány a Demokraty. Zatímco 84 % Demokratů považovalo za důležité zdravotnictví, u Republikánů to bylo pouze 48 %. Podobně řešení pandemie bylo významné pro 82 % Demokratů, ale jen pro

⁶⁷ *Election 2020: Voters Are Highly Engaged, but Nearly Half Expect To Have Difficulties Voting: Important issues in the 2020 election* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/08/13/important-issues-in-the-2020-election/>

⁶⁸ Z Hispánců podporovali Trumpa především ti s kubánskými kořeny, přičemž 58 % z nich je registrováno jako Republikáni. Trump je získal na svou stranu díky svému postoji proti socialismu/ komunismu, před kterými z Kubu tito voliči nebo jejich předci utekli. Podpora Trumpa Hispánci se v roce 2020 projevila hlavně na Floridě (např. v okrese Miami-Dade County získal o 56 % víc hlasů než v roce 2016) a v Texasu (např. vyhrál okres Zapata County, který patří mezi nejchudší okresy v celých Spojených státech a je asi z 85 % tvořen Hispánci). Z obdobných důvodů podporovali Trumpa i Hispánci s venezuelskými kořeny.

⁶⁹ Stacy Abramsová je afroamerická právnička, podnikatelka, spisovatelka a Georgijská demokratická politička. Je jedním z hlavních bojovníků za rovná volební práva v USA.

39 % Republikánů (viz kapitola 4.2.2), u rasové nerovnosti to bylo 76 % Demokratů a 24 % Republikánů a největší rozdíl byl v názoru na důležitost globálního oteplování, kde to bylo 68 % Demokratů a 11 % Republikánů. Republikány zajímala spíše ekonomika (88 % oproti 72 % Demokratů) a násilná zločinnost (74 % oproti 46 % Demokratů) (viz příloha 6).

Na náladě ve společnosti se projevilo vzájemné negativní vnímání Republikánů a Demokratů – 64 % Republikánů a 75 % Demokratů prohlásilo o druhé straně, že „není otevřená novým nápadům“, 63 % Republikánů a 23 % Demokratů příznivce druhé strany nazvalo „nevlastenci“ a za „nemorální lidi“ označilo voliče druhé strany 55 % Republikánů a 47 % Demokratů.

Podle skoro tří čtvrtin americké veřejnosti⁷⁰ se Republikáni a Demokráté nedokážou shodnout nejen na optimálním řešení problémů (a z výše uvedených údajů vyplývá, že se ani neshodnou na relevanci těchto problémů), ale ani na základních faktech. Navíc až 80 % voličů Bidena a 77 %⁷¹ voličů Trumpa uvedlo, že s druhou stranou nesouhlasí v jejich pojetí „základních amerických hodnot“. Americká společnost je rozdělena do takové míry, že více než polovina Američanů považuje za největší hrozbu vůči svým osobním svobodám a „americkému způsobu života“ své spoluobčany⁷² z druhé strany politické barikády.

4.2.2 Pandemie COVID-19

Před propuknutím pandemie COVID-19 si americká ekonomika vedla dobře: Spojené státy v roce 2019 zaznamenaly nejvyšší HDP ve své historii (21,43 bilionů dolarů), nezaměstnanost byla na nejnižší hodnotě za posledních 50 let (3,5 %) a inflace se držela pod 2 %. S příchodem pandemie Trump a guvernéri jednotlivých států (podobně jako většina ostatních vlád ve světě) výrazně omezili fungování významné části ekonomiky a reálný HDP se ve druhém čtvrtletí roku 2020 meziročně snížil o rekordních cca 32 %. Takový pokles Spojené státy nezažily od doby Velké hospodářské krize ve třicátých letech 20. století. Nezaměstnanost se ve druhém čtvrtletí 2020 vyšplhala na 15 %, což znamená, že přibližně 22 milionů lidí přišlo o práci. I přesto, že se míra nezaměstnanosti začala brzy snižovat, klesla v lednu 2021 jen na 6,7 %, což znamená, že byla pořád cca o 2 % vyšší, než když se Trump ujímal úřadu.

V průběhu pandemie musel Trump vážit mezi zdravím lidu a zdravím ekonomiky. Tato volba vyeskalovala napětí v už tak polarizované společnosti a Trump se nakonec přiklonil na stranu co nejrychlejšího opětovného otevření ekonomiky. V legislativní rovině rychle v březnu 2020

⁷⁰ *Partisan Antipathy: More Intense, More Personal: Majority of Republicans say Democrats are 'more unpatriotic' than other Americans* [online]. USA: Pew Research Center, 2019 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2019/10/10/partisan-antipathy-more-intense-more-personal/>

⁷¹ *2020 election reveals two broad voting coalitions fundamentally at odds* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/11/06/2020-election-reveals-two-broad-voting-coalitions-fundamentally-at-odds/>

⁷² SALVANTO, Anthony, Kabir KHANNA, Fred BACKUS a Jennifer DE PINTO. *Americans see democracy under threat — CBS News poll. Cbsnews.com* [online]. USA, 17. 1. 2021 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.cbsnews.com/news/joe-biden-coronavirus-opinion-poll/>

prosadil C. A. R. E. S. Act⁷³, který mimo jiné obsahoval i přímé platby americkým občanům v hodnotě 1200 dolarů na osobu. Tento krok byl velice populární, protože za prvé přímo pomohl každému občanovi a za druhé odvrátil katastrofické scénáře, kdy by ekonomika Spojených států úplně zkolabovala. Navzdory svému úsilí se Trump nebyl schopen dohodnout s demokratickou předsedkyní Sněmovny reprezentantů Nancy Pelosiovou na dalším podobném stimulačním balíčku⁷⁴ před volbami, což nepochybně (a možná úplně nejvíce ze všeho) uškodilo jeho šancím na znovuzvolení. Nutno ale podotknout, že čím více se blížily volby, tím více převažovaly politické ambice jednotlivých politiků nad snahou věcně řešit situaci v USA a Pelosiová správně předpokládala, že když se s ní Trump před volbami nedohodne a žádná pomoc Američanům nepříjde, šance jejího spoluhráče Bidena na zvolení se zvýší.

To souvisí s problematikou politického chaosu spojeného s pandemií v USA. Trump nejdříve zastával názor, že se COVID-19 Američané nemusí bát, protože je jako „chřipka“. Když zjistil, že je situace vážnější, tento postoj opustil a označil koronavirus za „čínský virus“. Republikánští politici se dostali do střetu s odborníky z řad lékařů a epidemiologů (zejména Anthonyem Faucim⁷⁵) a Demokraty, kteří se postavili proti rychlému znovuootevření ekonomiky, zdůrazňovali vážnost situace a prosazovali povinné nošení roušek, jež Trump nechtěl zavést. K politickému chaosu dále přispěly hromadné protesty hnutí Black Lives Matter kvůli smrti George Floyd⁷⁶. Podporovala je i sama viceprezidentská kandidátka Kamala Harrisová přesto, že se jiné hromadné akce rušily kvůli tomu, aby nepřispívaly k šíření koronaviru. Některé protesty se zvrhly v násilné rabování, což se Trump snažil využít ve svůj prospěch v kampani proti Bidenovi (viz kapitola 4.2.4), a republikánští politici nařkli své demokratické protivníky z toho, že podporují násilné protesty, ale snaží se nechat zavřené kostely a ekonomiku. Názory odborníků byly v tomto chaosu odsunuty stranou a pandemie se stala nástrojem politického boje.

V pozdějších měsících roku 2020 prezident Trump místo plánování, jak řešit pandemii a hlavně hospodářskou krizi jí způsobenou, ukazoval na rostoucí akciové trhy a říkal, že ekonomice se vlastně vede dobře (což nebyla pravda). Odmítal kritiku za více než 200 000 mrtvých s tím, že bez opatření, která zavedl, by to bylo mnohem více. Tvrdil, že Spojené státy situaci zvládají výborně, a soustředil se na optimistické poselství o ekonomické prosperitě. To ale v katastrofické situaci, ve níž se miliony lidí v USA nacházely, nikdo nemohl brát vážně, protože se jednoduše neshodovalo s jejich každodenní zkušeností.

Jeví se jako vysoce pravděpodobné, že kdyby se Trumpovi podařilo prosadit další stimulační balíček a kdyby dal najevo, že je pandemickou situací znepokojen, a snažil se vytvořit plán jejího řešení místo prázdného řečnění, odmítání roušek a nedůvodného optimismu, jeho šance na znovuzvolení by se dramaticky zvýšily.

⁷³ Coronavirus Aid, Relief, and Economic Security Act

⁷⁴ Stimulus package

⁷⁵ Fauci byl členem vládního týmu zřízeného pro boj s pandemií.

⁷⁶ George Floyd byl Afroameričan, který zemřel po zatčení, v průběhu kterého mu policista bílé pleti klečel necelých 9 minut na krku.

Dalším aspektem politického boje, který pandemie ovlivnila, byla samotná organizace všeobecných voleb. Kvůli snaze mnoha voličů vyhnout se dlouhým frontám a vzájemným kontaktům u volebních místností hlasovalo korespondenčně asi 65 milionů Američanů (cca 41 % všech hlasujících), což bylo téměř dvakrát víc než v roce 2016. Názory na důvěryhodnost korespondenčního hlasování se, podobně jako u nošení roušek, u jednotlivých politických stran výrazně lišily. Zatímco Demokráté se snažili co nejvíce proces hlasování poštou zjednodušit a umožnit takto hlasovat co největšímu počtu lidí, Republikáni se proti této metodě ostře postavili. Namítali, že činí prezidentské volby náchylnými k velkým volebním podvodům.⁷⁷ Stejnou argumentaci používal i sám prezident Trump, který tak de facto zpochybňoval volební výsledky ještě před tím, než volby vůbec začaly. Zároveň si tím vytvářel půdu pro odmítnutí výsledků voleb v případě, že by prohrál.

4.2.3 Bidenova kampaň

Bidenův program byl co se týče domácí politiky podobný tomu Clintonové z roku 2016 (viz kapitola 3.2.3). Byla to klasická demokratická stanoviska s trochu jiným provedením např. v oblasti zdravotnictví nebo daní. Podobně jako Clintonová slíbil větší podporu nejrozličnějším minoritám a také, že bude vybírat svůj kabinet, soudce nebo svého kandidáta na viceprezidenta tak, aby to odráželo diverzitu⁷⁸ USA. Dále prosazoval vstřícnější přístup k imigraci, investice do energie z obnovitelných zdrojů, reformu policie a trestního práva, opětovné přistoupení USA k dohodě s Íránem o jaderném programu, zvýšení daní bohatým, které ale nebylo nijak radikální apod. Řada jeho programových bodů stála na eliminaci toho, co Trump udělal během svého funkčního období. V programu se také postavil za obnovu výrobního průmyslu v USA a navrhl stamiliardové investice do produktů vyrobených ve Spojených státech a výzkumu, nicméně jako senátor hlasoval pro NAFTA a jako viceprezident připojil USA k TPP (více v kapitole 4.2.4).

Hlavní rozdíl mezi jeho programem a tím Clintonové spočíval ve vojenské politice. Už v Obamově vládě byl Biden spíše odpůrcem intervenční politiky a varoval před negativními dopady intervencí v Libyi, navyšování vojenského kontingentu v Afghánistánu nebo

⁷⁷ Tato argumentace se ale vzhledem k počtu korespondenčních hlasů v roce 2016, které nikdo nezpochybňoval, a bezpečnostním prvkům hlasovacích lístků jeví jako nesmyslná. Jedním z důvodů pro tvrzení o potenciálních velkých volebních podvodech mohl být čistě politický kalkul ze strany Republikánů. Nejspíš se mezi nimi objevily obavy, že při vyšší volební účasti, kterou by hromadné hlasování poštou přirozeně umožnilo, by byl zvýhodněn Demokrat Joe Biden. Jedním z důvodů mohly být např. demografický a politický profil tradičních nevoličů, u kterých je větší zastoupení nebilého obyvatelstva, žen a kteří spíše inklinují k Demokratické straně (zdroj: *The Untold Story of American Non-Voters* [online]. USA: The Knight Foundation, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://knightfoundation.org/wp-content/uploads/2020/02/The-100-Million-Project_KF_Report_2020.pdf). V případě jednoduššího hlasování poštou by se tedy mohla volební účast této skupiny projevit lepším volebním výsledkem Joea Bidena. Nicméně studie Stanford Institute for Economic Policy Research (THOMPSON, Daniel M., Jennifer WU, Jesse YODER a Andrew B. HALL. *THE NEUTRAL PARTISAN EFFECTS OF VOTE-BY-MAIL: EVIDENCE FROM COUNTY-LEVEL ROLLOUTS* [online]. USA: Stanford Institute for Economic Policy Research, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://siepr.stanford.edu/sites/default/files/publications/20-015.pdf>) říká, že korespondenční hlasování nemá výrazný vliv na podíl hlasů získaný jednotlivými politickými stranami, tzn. že tyto Republikánské obavy se nejeví jako opodstatněné.

⁷⁸ Rasovou, sexuální atd.

ozbrojování syrských rebelů. V roce 2020 pak prosazoval stažení většiny vojáků z Afghánistánu a zúžení tamní mise pouze na boj s al-Káidou a tzv. Islámským státem. Neznamená to ale, že by Biden byl úplně proti zahraničním intervencím, protože např. stejně jako Clintonová hlasoval pro válku v Iráku v roce 2002.⁷⁹

Biden musel ke svému „obecnému“ politickému programu ještě přidat strategii pro řešení pandemie COVID-19, kde na rozdíl od Trumpa preferoval jednotný přístup ve všech státech více kontrolovaný federální vládou. Kvůli pandemii navrhoval více státní podpory ekonomiky a byl zdrženlivější než Trump, co se týkalo uvolňování protiepidemických opatření. Na rozdíl od něj podporoval povinné nošení roušek. Trumpovo řešení koronavirové krize bylo mezi lidmi nepopulární a v říjnu 2020 nad ním Biden vedl v průzkumu Pew Research Center⁸⁰ o 17 bodů, co se týkalo důvěry voličů, že daný kandidát tuto situaci zvládne. Kvůli pandemii a následné hospodářské krizi začalo prezidentovo ekonomické poselství o růstu a prosperitě, na kterém trval i ve chvíli, kdy nezaměstnanost stoupla z 3,5 % na 15 %, lidé přicházeli o bydlení a řada z nich také o zdravotní pojištění⁸¹, působit jako prázdná prohlášení nereflektující realitu.

Biden byl schopen díky svým středovým až středo-levicovým politickým pozicím a umírněnému vystupování získat na svou stranu centristické a nerozhodné voliče. Prezentoval se jako empatický kandidát, který je schopen výrazně polarizovanou Ameriku spojit, což se odrazilo v předvolebních studiích⁸² - v kategorii empatie vedl nad Trumpem o 33 bodů a v otázce schopnosti spojit politicky rozdělenou Ameriku o 20 bodů. Další Bidenovou výhodou bylo, že nebyl Trump. Právě to uvedlo v srpnu 2020 až 56 %⁸³ respondentů jako důvod, proč mu dají svůj hlas.

Bidenova kampaň byla, stejně jako jeho vystupování, umírněná. Na rozdíl od Trumpa nepořádal velkolepé předvolební mítinky s tisícovou účastí. Bidenův tým toto rozhodnutí zdůvodňoval pandemickou situací a i když to byl jeden z možných důvodů (ukazoval údajně zodpovědnější přístup k celé situaci), nebyl jediným. Už od primárek měl Biden občas problém se vyjadřovat a ve svých veřejných projevech ztrácel nit. Malá setkání, zpravidla ve stylu autokina, v kombinaci s faktem, že mediální pozornost byla upřena na prezidenta Trumpa nebo pandemii COVID-19, přispěla k tomu, že Bidenův tým efektivně minimalizoval

⁷⁹ Biden jako prezident nařídil v únoru 2021 nálety na Íránem podporované milice v Sýrii.

⁸⁰ *Amid Campaign Turmoil, Biden Holds Wide Leads on Coronavirus, Unifying the Country* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/10/09/amid-campaign-turmoil-biden-holds-wide-leads-on-coronavirus-unifying-the-country/>

⁸¹ Za většinu zaměstnanců v soukromém sektoru v USA platí jejich zdravotní pojištění zaměstnavatel. Znamená to, že být nezaměstnaný může vést k dočasné ztrátě zdravotního pojištění, dokud si daná osoba nenajde další práci u zaměstnavatele, který zdravotní pojištění poskytuje.

⁸² *Amid Campaign Turmoil, Biden Holds Wide Leads on Coronavirus, Unifying the Country: Perceptions of Trump and Biden* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/10/09/perceptions-of-donald-trump-and-joe-biden/>

⁸³ *Election 2020: Voters Are Highly Engaged, but Nearly Half Expect To Have Difficulties Voting: Perceptions of Trump and Biden* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/08/13/perceptions-of-trump-and-biden/>

šanci, že by Bidenova únava nebo nepozornost mohly vzbudit negativní publicitu. Protože Biden stále vedl v předvolebních průzkumech, nebyl důvod tuto strategii měnit.

4.2.4 Trumpova kritika Bidena

Zatímco se Trumpovi v roce 2016 podařilo efektivně kritizovat Clintonovou jako zkorumpovanou elitářku, v roce 2020 nebyl schopen vypracovat účinnou strategii, jak věcně a koherentně kritizovat Bidena – označoval ho za „radikálního levičáka“ a „socialistu“, ale to se míjelo cílem.

Biden se proti označení „socialista“ sám bránil, když poukazoval na to, že v primárkách porazil „socialistu“ Sanderse. Trump Bidenovo „levičáctví“ spatřoval např. v jeho údajné podpoře „socialistického zdravotnictví“, ale byl to právě Biden, kdo se v primárkách postavil proti plánu Medicare-for-all. Od roku 1990 šlo 65 % všech příspěvků amerických farmaceutických firem na politické kampaně Republikánům, nicméně v roce 2020 dali nejvíce peněz ze všech kandidátů právě Bidenovi, a to cca 3,2 milionu dolarů, což bylo asi 3,5krát víc, než dostal Trump. Výrobci léčiv nejspíš spoléhali na to, že Biden bude účinně blokovat reformy podobné Medicare-for-all díky svým dlouholetým vazbám na farmaceutický průmysl. Tato sázka se jim vyplatila, protože když Biden v primárkách porazil Sanderse, do souboje o Bílý dům se dostali dva kandidáti, z nichž ani jeden tuto reformu nepodporoval.

Trump Bidena dále kritizoval za to, že byl údajně proti „právu a pořádku“ a že chtěl snížit financování policie tak, jak to navrhovali někteří levicoví aktivisté spojení s hnutím Black Lives Matter. Bidenova politická minulost pokud jde o „právo a pořádek“ je komplikovaná a někdy i protichůdná. V roce 2020 Biden mluvil o reformování policie, ne přímo o snížení jejího financování. V roce 1994 se ale podílel na tvorbě Trestního zákona⁸⁴, který zaváděl tvrdší tresty na federální úrovni a poskytoval dotace jednotlivým státům na stavbu věznic a najímání více policistů, což byl přesný opak toho, z čeho ho Trump obviňoval. Trumpova kritika v tomto ohledu nebyla koherentní, protože Bidena kritizoval zároveň za vstřícný přístup ke zločincům v roce 2020 i za zmíněný Trestní zákon z roku 1994, který podle něj byl naopak moc tvrdý.

Podobně rozporuplnou minulost ve vztahu k „právu a pořádku“ měla i Bidenova kandidátka na viceprezidentku Kamala Harrisová, jejíž kariéra prokurátorky byla označována za kontroverzní. Např. podle Lary Bazelonové⁸⁵ „použila technikálie, aby mohla nechat neprávem odsouzené lidi za mřížemi, místo toho, aby jim umožnila nový proces.“⁸⁶ (...)

⁸⁴ Violent Crime Control and Law Enforcement Act of 1994

⁸⁵ Učitelka práva na právnické škole University of San Francisco.

⁸⁶ „Jeden z nich, Kevin Cooper, sedí v cele smrti. Další, George Gage, umře ve vězení, pokud nezasáhne guvernér. V obou případech měla Harrisová možnost změnit výsledek. Mohla požadovat testy DNA u Cooperova případu, odmítla to. Mohla uznat, že usvědčení Gage bylo založeno na rozhodnutí prokurátora potlačit důkazy, které by zpochybnilly důvěryhodnost jediného svědka proti němu. Neudělala to.“

Přeloženo z: „One of them, Kevin Cooper, is on death row. Another, George Gage, will die in prison without intervention from the governor. In both cases, Harris had the power to change the outcome. She could have demanded DNA testing in Cooper’s case. She refused. She could have conceded Gage’s conviction was based on

Harrisová také nedokázala pohnat k odpovědnosti policisty a prokurátory za jejich pochybení.⁸⁷⁻⁸⁸ Nicméně v reakci na smrt George Floyd Harrisová v Senátu spoluvedla zákon, který by progresivně reformoval policii na federální úrovni a zaváděl by víc federálních pravidel upravujících chování policistů. Tento postup Harrisové v Senátu pozitivně překvapil např. i její kritičku Bazelonovou.

Aby byla jeho kritika účinnější, měl se Trump vrátit ke své 4 roky staré strategii a věčně kritizovat svého protikandidáta a jeho kandidátku na viceprezidentku co se týče ekonomiky, jejich vazeb na Wall Street nebo vstřícného postoje ke globalizaci. Měl neustále opakovat, že to byl typický establishmentový politik Biden, kdo za svou 36 let dlouhou kariéru senátora zvedl ruku pro válku v Iráku, dohodu NAFTA, zrušení zákona Glass-Steagal⁸⁹ apod. Jako viceprezident pomohl prosadit kontroverzní zákon Obamacare, podílel se na připojení USA ke smlouvě TPP, ještě v roce 2019 označoval tento krok za dobrý a v primárkách navrhl její „znovuvyjednání“ a potenciální opětovné připojení USA.

Aby ukázal na Bidenovu provázanost s Wall Street⁹⁰, mohl upozornit např. na skutečnost, že ve zprávě⁹¹ pro investory nechvalně proslulé banky Goldman Sachs Bidenův ekonomický poradce Jared Bernstein kritizoval Trumpova cla na zboží z Číny a predikoval větší veřejné investice do ekonomiky v případě Bidenova vítězství. Trump mohl upozornit i na Bidenův úzký vztah s firmami vydávajícími kreditní karty např. v souvislosti s jeho hlasem v Senátu

the prosecutor's decision to suppress evidence that devastated the credibility of the sole witness against him. She didn't. "

Citováno z: BAZELON, Lara. KAMALA HARRIS'S CRIMINAL JUSTICE RECORD KILLED HER PRESIDENTIAL RUN: Harris's record as a prosecutor was representative of a politics of the past. The nation has moved on. *The Appeal* [online]. USA: The Appeal, 4. 12. 2019 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://theappeal.org/kamala-harris-criminal-justice-record-killed-her-presidential-run/>

⁸⁷ „Např. v okrese Orange County, kde se objevil skandál s informátory z řad vězňů, který připravil mnoho lidí o jejich právo na férový proces, přispěl její [Harrisové] nedostatek dohledu ke krizi legitimity trestněprávního systému v tomto okrese.“

Přeloženo z: “In Orange County, where a sprawling jailhouse informant scandal has robbed countless people of their right to a fair trial, her lack of meaningful oversight has contributed to a crisis of legitimacy that continues to upend the county's criminal justice system.“

Citováno z: BAZELON, Lara. KAMALA HARRIS'S CRIMINAL JUSTICE RECORD KILLED HER PRESIDENTIAL RUN: Harris's record as a prosecutor was representative of a politics of the past. The nation has moved on. *The Appeal* [online]. USA: The Appeal, 4. 12. 2019 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://theappeal.org/kamala-harris-criminal-justice-record-killed-her-presidential-run/>

⁸⁸ „She weaponized technicalities to keep wrongfully convicted people behind bars rather than allow them new trials (...) Harris also failed to hold police and prosecutors accountable for misconduct.“

BAZELON, Lara. KAMALA HARRIS'S CRIMINAL JUSTICE RECORD KILLED HER PRESIDENTIAL RUN: Harris's record as a prosecutor was representative of a politics of the past. The nation has moved on. *The Appeal* [online]. USA: The Appeal, 4. 12. 2019 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://theappeal.org/kamala-harris-criminal-justice-record-killed-her-presidential-run/>

⁸⁹ 1933 Banking Act. Tento zákon mimo jiné zaváděl přísnější regulace v bankovním sektoru.

⁹⁰ Toto tvrzení podporuje fakt, že dárci pracující v sektoru finančnictví, drtivá většina z nich z Wall Street, dali Bidenovi na kampaň okolo 75 milionů dolarů, což je asi 3, 7krát více, než od nich dostal Trump.

⁹¹ *BEYOND 2020: POST-ELECTION POLICIES* [online]. USA: Goldman Sachs, 1. 10. 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.goldmansachs.com/insights/pages/beyond-2020-post-election-policies-f/report.pdf>

v roce 2005 pro zákon BAPCPA⁹², který prakticky snížil ochranu dlužníků před věřiteli při bankrotu.

Obdobně bylo možné kritizovat i Harrisovou. Při viceprezidentské debatě se odkázala na společnost Moody's Analytics z Wall Street, která údajně vydala stanovisko, že Bidenův ekonomický plán by byl pro Ameriku lepší než Trumpův, a vysloveně ji označila za „firmu s dobrou reputací“. Tato „firma s dobrou reputací“ ale v roce 2008 dávala dobrá hodnocení rizikovým hypotékám, které stály u zrodu finanční krize v roce 2008. Tu americká vláda řešila nepopulární záchranou velkých finančních institucí a dalších velkých firem, což někteří Američané považovali za pomoc bohatým, zatímco chudí přicházeli o střechu nad hlavou. Dopady právě této finanční krize, mezi které patřilo uzavření továren v Rezavém pásu, patřily mezi důvody Trumpova vítězství v roce 2016, jak je uvedeno v kapitole 3.2.4. Navíc se ve stejné debatě Harrisová pyšnila podporou sedmi členů kabinetu bývalého prezidenta George W. Bushe a dalších Republikánů z řad establishmentu, generálů a bývalých poradců pro národní bezpečnost, z nichž nemalá část podporovala válku v Iráku.

Trump měl neskutečně širokou paletu relevantních témat, kde mohl Bidena a Harrisovou věcně kritizovat. Bohužel pro něj se ale tvrdohlavě držel strategie Biden a Harrisová jsou „radikální levičáci“ a „socialisté“, čemuž snad ani on sám nemohl věřit, a zdálo se, jako by úplně zapomněl, co fungovalo v roce 2016, nebo se tomu dokonce záměrně vyhýbal.

4.2.5 Obnova Rezavého pásu, která se nekonala

Trump v roce 2016 dobře a úspěšně demaskoval problematiku globalizace, resp. úpadku Rezavého pásu, ale sám neměl příliš představu, jak ji efektivně řešit. Jedním z jeho hlavních programových bodů byla protekcionistická obchodní politika a s ní související metoda uvalování cel na zboží ze zahraničí, hlavně z Číny. Ta se ale ukázala jako nefunkční až kontraproduktivní.

V roce 2018 Trump uvalil cla na dovoz oceli (25 %) a hliníku (10 %) ze zahraničí s tím, že to pomůže domácím producentům těchto surovin. Ačkoli ceny oceli v USA v roce 2018 vzrostly, což se pozitivně projevilo na ziscích domácích firem, zaměstnanost v hutnictví to prakticky vůbec neovlivnilo. Vývoj počtu pracovních míst v tomto odvětví v posledním desetiletí stagnoval až do příchodu pandemie COVID-19, kdy dramaticky klesl. Reakce veřejnosti na Trumpovu obchodní válku s Čínou byly smíšené – 20 % lidí věřilo, že jejich finanční situaci pomůže, 33 % že ji zhorší a 43 % že ji to nijak výrazně nezmění.⁹³ Podle studií^{94, 95} vydaných NBER⁹⁶ cla místo těch zahraničních zatížila hlavně americké firmy a

⁹² Bankruptcy Abuse Prevention and Consumer Protection Act of 2005

⁹³ *Trade Under Trump* [online]. USA: Gallup, 2019 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://news.gallup.com/reports/267386/trade-under-trump-gallup-briefing.aspx>

⁹⁴ AMITI, Mary, Stephen J. REDDING a David E. WEINSTEIN. *WHO'S PAYING FOR THE US TARIFFS? A LONGER-TERM PERSPECTIVE* [online]. 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138: NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26611/w26611.pdf

spotřebitele a export produktů z amerických průmyslových odvětví, kde se důsledky cel projeví, relativně klesl. Jiná studie⁹⁷ vydaná FRB⁹⁸ dále ukazuje, že v těchto odvětvích zaměstnanost spíše klesla, protože pozitivní důsledky cel jako je ochrana domácích producentů před dovozem a konkurencí byly převáženy negativními dopady v podobě rostoucích cen nákladů a odvetných cel. Např. počet zaměstnanců v automobilovém průmyslu v Michiganu klesl mezi začátkem Trumpova volebního období a lednem 2020 asi o 2 000.

Podle agentury Reuters⁹⁹ mezi lety 2017 až 2020 růst zaměstnanosti v soukromém sektoru v Rezavém pásu zaostával za zbytkem země – ve swing states Michiganu, Wisconsinu a Ohio vzrostla zaměstnanost o 2 % nebo méně, zatímco celostátní průměr byl 4,6 %. Naopak státy na jihu a západě USA si vedly lépe – v Texasu a v Kalifornii zaznamenali růst o více než 6 % a nejlépe si vedlo Idaho, kde to bylo přes 10 %.

Reuters dále popisuje situaci ve swing states Floridě, Michiganu, Wisconsinu, Ohio a Pensylvánii před pandemií COVID-19 na sedmnácti okresech v těchto státech. Ve všech těchto okresech v roce 2012 vyhrál Obama a v roce 2016 Trump. Lépe než zbytek země, co se týče růstu počtu pracovních míst v soukromém sektoru, si vedly pouze čtyři z nich, přičemž dva byly na Floridě, která se nachází na ekonomicky rychle rostoucím jihu USA (Florida byla jediný z těchto států, kterému se dařilo lépe, než byl celostátní průměr). Třináct zbylých okresů na tom bylo hůře než celostátní průměr a v pěti z nich dokonce počet pracovních míst klesl o průměrně 3,4 % (nejhorší pokles byl v okrese Trumbull County v Ohio, kde to bylo 7,4 %). Zatímco celostátně byl nárůst počtu pracovních míst a mezd před pandemií COVID-19 silný, základní trendy ve vývoji prosperity jednotlivých regionů v USA se nezměnily – Rezavý pás upadal, jih a západ USA se rozvíjely. V Rezavém pásu sice přibývalo 55 000 pracovních míst ve výrobním průmyslu, na jihu USA jich ale za stejnou dobu vzniklo 2,3krát tolik.

Příkladem Trumpova neúspěšného pokusu obnovit výrobu v Rezavém pásu je nedokončený projekt společnosti Foxconn ve Wisconsinu. V roce 2017 se Trump a wisconsinská Republikánská strana dohodly se společností Foxconn, že výměnou za miliardy dolarů z wisconsinského rozpočtu Foxconn postaví v malém městečku Mount Pleasant továrnu na monitory za 10 miliard dolarů, kde bude pracovat 13 000 lidí. Trump o projektu mluvil jako o „osmém divu světa“ a kvůli stavbě byli někteří místní nuceni prodat své domy a přesídlit. Spuštění továrny bylo naplánováno na konec roku 2020, ale do té doby v oblasti vyrostly

⁹⁵ HANDLEY, Kyle, Fariha KAMAL a Ryan MONARCH. *RISING IMPORT TARIFFS, FALLING EXPORT GROWTH: WHEN MODERN SUPPLY CHAINS MEET OLD-STYLE PROTECTIONISM* [online]. 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138: NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26611/w26611.pdf

⁹⁶ National Bureau of Economic Research

⁹⁷ FLAAEN, Aaron, and Justin PIERCE (2019). “Disentangling the Effects of the 2018-2019 Tariffs on a Globally Connected U.S. Manufacturing Sector,” Finance and Economics Discussion Series 2019-086. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System, <https://doi.org/10.17016/FEDS.2019.086>.

⁹⁸ Federal Reserve Board

⁹⁹ SCHNEIDER, Howard. The Rust Belt boom that wasn't: Heartland job growth lagged under Trump. *Reuters.com* [online]. Thomson Reuters, 27. 10. 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-usa-election-economy-graphic-idUSKBN27C1D4>

pouze tři fungující budovy a jakási kulovitá konstrukce. Z toho, co měla být továrna, se stalo skladiště o 20krát menší velikosti a místo 13 000 lidí jich bylo v areálu zaměstnáno jen pár stovek¹⁰⁰. Důvodů selhání tohoto projektu je několik: od špatného vyjednávání ze strany USA přes skutečnost, že Foxconn už pár podobných slibů nesplnil, po globalizaci a s ní spojenou relativně vysokou cenou práce v USA, resp. v Rezavém pásu, což je také jeden z důvodů, proč se práce přesouvá do zahraničí.

S tím souvisí další Trumpovo kontraproduktivní rozhodnutí, když snížil daň ze zisků amerických korporací plynoucích ze zahraničí. Pokud tyto zisky nepřesáhly 10 % hodnoty jejich hmotného majetku (např. továrny, obchody a vybavení) v zahraničí, nedanily se vůbec a pokud ano, danily se pouze poloviční sazbou 10,5 % oproti 21 % pro domácí firmy. Trump tak de facto pobídl korporace přesunout ještě víc svých továren a tím pádem i pracovních míst do zahraničí, aby se vyhnuly vyšším daním.

Trump se v Bílém domě ocitl v situaci, kdy čelil výzvám plynoucím z globalizace, které se ukázaly být nad jeho síly. Objektivně je ale potřeba uvést, že charakter těchto výzev byl takový, že by si s nimi zřejmě těžko poradil i kdokoli jiný. Trump aplikoval konvenční řešení v podobě cel, která se ukázala jako zastaralá a nefunkční. Jeho velký projekt na zvýšení zaměstnanosti v jednom ze států Rezavého pásu s pomocí zahraničního investora selhal právě z těch důvodů, které Trump v kampani v roce 2016 slíbil odstranit.

4.3 Shrnutí výsledků voleb 2020

Joe Biden nakonec v prezidentských volbách v roce 2020 zvítězil s 81,3 miliony hlasů voličů z celkem cca 160 milionů. Ve Sboru volitelů získal celkem 306 hlasů oproti Trumpovým 232 a ze států, kde Donald Trump vyhrál v roce 2016, zvítězil ve Wisconsinu, Michiganu, Pensylvánii, Arizoně, Georgii a druhém volebním obvodu státu Nebraska.

Volební účast v prezidentských volbách byla v roce 2020 nejvyšší od roku 1900 (66,7 %) a sčítání hlasů trvalo neobvykle dlouho. Associated Press oznámil Bidenovo vítězství až v sobotu 7. 11. 2020, tedy 4 dny po dni voleb. Důvodem pomalého sčítání hlasů byla různá pravidla pro zpracovávání a sčítání hlavně korespondenčních hlasů v jednotlivých státech.¹⁰¹

I přes to, že se s pomalým sčítáním hlasů dopředu počítalo, Trump v noci z 3. na 4. 11. vyhlásil, že volby vyhrál, protože podle předběžných výsledků vedl ve většině swing states. Ve chvíli, kdy se ukázalo, že tomu tak není, začal výsledky zpochybňovat (viz kapitola 4.2.2) a oznámil, že je napadne u soudů (drtivou většinu těchto soudních sporů před státními nebo

¹⁰⁰ Na konci roku 2020 mělo být na projektu zaměstnáno 5 200 lidí a tento počet měl vzrůst na slibovaných 13 000. Na konci roku 2019 ale projekt zaměstnával pouze 281 lidí, kteří splňovali kritéria smlouvy se státem Wisconsin o daňových subvencích. Bylo to o 239 méně, než Foxconn potřeboval zaměstnávat na to, aby vůbec nějaké subvence dostal.

¹⁰¹ Např. v Pensylvánii nebylo možné začít zpracovávat ani sčítat korespondenční hlasy před dnem voleb 3. 11. 2020 zatímco např. na Floridě bylo možné začít už 12. 10. 2020. (zdroj: *When states can begin processing and counting absentee/mail-in ballots, 2020* [online]. USA: BALLOTPEdia, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://ballotpedia.org/When_states_can_begin_processing_and_counting_absentee/mail-in_ballots,_2020)

federálními soudy později prohrál). Trump neuznal svou porážku ani po oficiálním zvolení Bidena 46. prezidentem USA voliteli. Do konce svého volebního období si stál za tím, že Biden vyhrál podvodem¹⁰², a ani se nezúčastnil jeho inaugurace.

4.4 Trumpův odkaz ve federálním soudnictví

Biden ve své kampani slíbil zrušit to, co Trump za 4 roky v Bílém domě „napáchal“. U většiny věcí se mu to nejspíš povede, ale nebude schopen zvrátit jeden z Trumpových největších úspěchů vůbec: za pouhé čtyři roky Trump kromě 174 soudců federálních obvodních soudů jmenoval tři soudce nejvyššího soudu USA a 54 soudců federálních odvolacích soudů. Trump tak ideologicky převrátil 3 ze 13 federálních odvolacích soudů a upevnil konzervativní většinu v Nejvyšším soudu (šest konzervativních soudců z celkem devíti). Jelikož jsou soudci těchto soudů, které často zakládají důležité precedenty a vykládají Ústavu USA, jmenováni doživotně, bude mít Trump na dění ve Spojených státech nezvratně nepřímý velký vliv ještě několik desetiletí. Celkově Trump jmenoval 28 % všech aktivních soudců v USA, což v praxi znamená třetinu všech soudců nejvyššího soudu, 30 % soudců federálních odvolacích soudů a 27 % soudců federálních obvodních soudů¹⁰³.

5 ZÁVĚR

V roce 2016 Donald Trump šokoval celý svět, když dosáhl naprosto nečekaného vítězství nad Hillary Clintonovou a stal se 45. prezidentem Spojených států. Vyhrál volby s kampaní, která porušovala všechny do té doby uznávané zvyklosti, a jeho přístup k vládnutí byl, co do vystupování a rétoriky, stejně nekonvenční. Pokud jde o jeho činy, nechal se buď ovlivnit establishmentem a svým stále více se radikalizujícím voličským jádrem nebo danou problematiku prostě nezvládl, a nakonec nevládl tak, jak v kampani slíbil. Za jeho vlády se ekonomika USA dostala z jednoho z nejlepších stavů v historii do nejhorší ekonomické krize od 30. let 20. stol., většina mainstreamových médií den co den přicházela s novými skandály a kontroverzemi, byl proti němu veden impeachment a potýkal se ještě s mnoha dalšími nepříjemnostmi. Přes to všechno v roce 2020 málem znovu zvítězil a podobně jako v roce 2016 byly volby mnohem těsnější, než se původně očekávalo. Trumpovo působení v Bílém domě totiž odhalilo hluboké trhliny v americké společnosti a ukázalo, že nechuť k elitám a touha po realitě, kterou Trump v roce 2016 voličům slíbil, je ve Spojených státech obrovská.

V roce 2020 desítkám milionů voličů stačila pouze jeho populistická, anti-establishmentovská rétorika, která se neopírala o žádné podstatné činy, aby mu dali svůj hlas. Podařilo se mu

¹⁰² Trumpovo tvrdohlavé odmítání volebních výsledků a obviňování Bidena z volebního podvodu nakonec vyústilo v násilné vniknutí jeho podporovatelů do budovy Kapitolu 6. 1. 2020, kde měl Kongres, včele s viceprezidentem Mikem Pencem, v tento den potvrdit výsledky voleb. V důsledku tohoto incidentu zemřelo 5 lidí a v návaznosti na něj byl proti Trumpovi veden za podněcování ke vzpouře 2. impeachment. Senát ho nakonec shledal nevinným.

¹⁰³ *How Trump compares with other recent presidents in appointing federal judges* [online]. USA: Pew Research Center, 2021 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/01/13/how-trump-compares-with-other-recent-presidents-in-appointing-federal-judges/>

získat druhý nejvyšší počet hlasů v historii prezidentských voleb v USA, a to 74,2 milionů, tedy o asi 11,2 milionů víc než v roce 2016. To znamená, že se mu povedlo přitáhnout nové voliče.

Zatímco ostatní prezidenti se aspoň slovy snažili národ spojit, u Trumpa to vypadalo, že si politický souboj s druhou stranou užívá¹⁰⁴ – zdálo se, že nikdy úplně neskončil s kampaní, což zřejmě vedlo k ještě větší polarizaci společnosti. V roce 2020 spíš, než že by ho porazil Joe Biden, Trump porazil sám sebe tím, že zkombinoval několik politicky zcela kontraproduktivních rozhodnutí s nezvládnutím pandemie COVID-19, a mnoho voličů tudíž zaujalo postoj: „kdokoli, jen ne Trump“. Otázkou zůstává, zda se jeho způsobem vystupování budou inspirovat kandidáti v americké nebo světové politice v budoucnosti a jestli je jeho populismus budoucností Republikánské strany¹⁰⁵. Nicméně je jisté, že Trump zůstane jednou z nejvýraznějších postav v historii americké politiky a že problémy, které v letech 2016 a 2020 odhalil, jsou zakořeněny opravdu hluboko. Zda Biden nebo jiní budoucí prezidenti z řad kariérních politiků budou schopni tyto problémy vyřešit, zůstává nejisté.

¹⁰⁴ V prosinci 2020 Trump naznačil svou možnou kandidaturu v roce 2024. V historii USA se ale objevil pouze jediný případ kdy se bývalý prezident po porážce ve volbách, kde se ucházel o druhé funkční období, do Bílého domu vrátil o 4 roky později – byl jím Grover Cleaveland v roce 1893.

Objevily se také spekulace o tom, že Trump založí vlastní politickou stranu. Ty ale na konci února 2021 na konferenci CPAC (Conservative Political Action Conference) vyvrátil. Proběhl tam také průzkum podpory možných prezidentských kandidátů v republikánských primárkách v roce 2024, který vyhrál Trump s 55 % hlasů. Znamenalo to, že by nominaci Republikánské strany na prezidenta Spojených států získal s ještě větším podílem hlasů než v roce 2016.

¹⁰⁵ Trump je i na jaře 2021 stále nejoblíbenějším, a tedy i nejvlivnějším, republikánským politikem. Republikánská strana je nicméně rozdělná na dva tábory: první z nich je podstatně větší, populistický/extremistický a hlásí se k Donaldu Trumповi (řadí se do něj senátor Ted Cruz nebo kongresmanka Marjorie Taylor Greenová) a druhý, který je elitářský, staromódní a jeho členové by nejradši stranu od Trumpa osvobodili nadobro (sem se řadí senátor Mitt Romney nebo kongresmanka Liz Cheneyová). Trump po odchodu z Bílého domu několikrát pohrozil Republikánům, kteří jsou mu nepohodlní a nezpochybňovali výsledky voleb, že budou v roce 2022 ve volbách do Kongresu „vyprimárkováni“ (že Trump podpoří jiného republikánského kandidáta v primárkách a oni pak nebudou schopni obhájit svůj politický post). Právě tyto volby do Kongresu určí, jak velký vliv bude Trump ve straně skutečně mít, ale současná situace naznačuje, že se bez něj strana úplně neobejde. Je totiž jediný, kdo je schopen zmobilizovat své voličské jádro, na jehož hlasech závisí úspěch Republikánů.

6 ZDROJE

1. *A Divided and Pessimistic Electorate: Voters skeptical of progress in many areas – even jobs – since 2008* [online]. USA: Pew Research Center, 2016. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2016/11/10/a-divided-and-pessimistic-electorate/>
2. *A Look at Detroit's Rise and Fall* [online]. USA: Social Explorer, 2013 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.socialexplorer.com/blog/post/a-look-at-detroit-s-rise-and-fall-3361>
3. *A Look At Pay At The Top, The Bottom, And In Between* [online]. USA: U. S. Bureau of Labor Statistics, 2015 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/spotlight/2015/a-look-at-pay-at-the-top-the-bottom-and-in-between/pdf/a-look-at-pay-at-the-top-the-bottom-and-in-between.pdf>
4. AMADEO, Kimberly a Janet BERRY-JOHNSON. *US GDP by Year Compared to Recessions and Events: The Strange Ups and Downs of the U.S. Economy Since 1929* [online]. USA: the balance, 30. 7. 2020. Dostupné z: <https://www.thebalance.com/us-gdp-by-year-3305543>
5. *Amid Campaign Turmoil, Biden Holds Wide Leads on Coronavirus, Unifying the Country* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/10/09/amid-campaign-turmoil-biden-holds-wide-leads-on-coronavirus-unifying-the-country/>
6. *Amid Campaign Turmoil, Biden Holds Wide Leads on Coronavirus, Unifying the Country: 3. Perceptions of Trump and Biden* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/10/09/perceptions-of-donald-trump-and-joe-biden/>
7. AMITI, Mary, Stephen J. REDDING a David E. WEINSTEIN. *WHO'S PAYING FOR THE US TARIFFS? A LONGER-TERM PERSPECTIVE* [online]. 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138: NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26611/w26611.pdf
8. *An examination of the 2016 electorate, based on validated voters* [online]. USA: Pew Research Center, 2018 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2018/08/09/an-examination-of-the-2016-electorate-based-on-validated-voters/>
9. BAZELON, Lara. KAMALA HARRIS'S CRIMINAL JUSTICE RECORD KILLED HER PRESIDENTIAL RUN: Harris's record as a prosecutor was representative of a politics of the past. The nation has moved on. *The Appeal* [online]. USA: The Appeal, 4. 12. 2019 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://theappeal.org/kamala-harris-criminal-justice-record-killed-her-presidential-run/>

10. BEAUCHAMP, Zack. Why Bernie Sanders failed: The Sanders campaign and his supporters bet on a theory of class politics that turned out to be wrong. *VOX* [online]. USA: Vox media, 10. 4. 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2020/4/10/21214970/bernie-sanders-2020-lost-class-socialism>
11. BENKO, Ralph. Trump, The Genius Of Napoleon, The Power Of Imagination, And Ted Cruz's Last Chance. *Forbes* [online]. USA: Forbes, 20. 3. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.realclearpolitics.com/articles/2015/08/20/could_hillary_clinton_lose_the_nomination_127833.html
12. *Bernie Sanders (D)* [online]. USA: Center for Responsive Politics, 2017 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.opensecrets.org/pres16/candidate?id=N00000528>
13. *BEYOND 2020: POST-ELECTION POLICIES* [online]. USA: Goldman Sachs, 1. 10. 2020n. 1. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.goldmansachs.com/insights/pages/beyond-2020-post-election-policies-f/report.pdf>
14. BRAUN, Stephen a Eileen SULLIVAN. Many donors to Clinton Foundation met with her at State. *Associated Press* [online]. USA: Associated Press, 24. 8. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/82df550e1ec646098b434f7d5771f625>
15. CALDWELL, Leigh Ann a Benjy SARLIN. HOW TRUMP WON: His populist message proved everyone wrong. *NBC News* [online]. USA, 14. 12. 2016. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/specials/donald-trump-republican-party/presidency/>
16. *Campaign Exposes Fissures Over Issues, Values and How Life Has Changed in the U.S.: 1. Views of the primaries, press coverage of candidates, attitudes about government and the country* [online]. USA: Pew Research Center, 2016. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2016/03/31/1-views-of-the-primaries-press-coverage-of-candidates-attitudes-about-government-and-the-country/>
17. CARNEY, Timothy P. It's no mystery: Millions of people voted specifically against Trump. *Washington Examiner* [online]. USA, 3. 12. 2020. Dostupné z: <https://www.washingtonexaminer.com/opinion/its-no-mystery-millions-of-people-voted-specifically-against-trump>
18. CASSIDY, John. BERNIE SANDERS AND DONALD TRUMP RIDE THE POPULIST WAVE. *The New Yorker* [online]. USA, 10. 2. 2016. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/john-cassidy/bernie-sanders-and-donald-trump-ride-the-populist-wave>
19. CASSIDY, John. HOW DONALD TRUMP WON THE G.O.P. NOMINATION. *The New Yorker* [online]. USA, 4. 5. 2016. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/john-cassidy/how-donald-trump-won-the-g-o-p-nomination>
20. *Clinton and Trump Are Historically Unpopular. Here's Why.: Voters Say Clinton Is Untrustworthy and Trump Is Racist* [online]. USA: Morning Consult, 2016. Dostupné

z: <https://morningconsult.com/2016/07/16/clinton-and-trump-are-historically-unpopular-heres-why/>

21. *Clinton: Favorable/Unfavorable* [online]. USA: RealClearPolitics [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.realclearpolitics.com/epolls/other/clinton_favorableunfavorable-1131.html
22. *Clintonová získala víc hlasů než Trump. Nejdřív zmizela, teď promluvila* [online]. ČR: Aktuálně.cz, 2016. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/zive-usa-volby-2016/r~094339caa4f011e68f82002590604f2e/>
23. CNBC, 2016, Donald Trump: NAFTA Is Worst Trade Deal Ever Signed |CNBC, YouTube video. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=6dw7jHHZrQk&ab_channel=CNBC
24. CNBC, 2016, Trump: I alone can fix the systém CNBC, Internetové video. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/video/2016/07/21/trump-i-alone-can-fix-the-system.html>
25. DEANE, Claudia. *2020 election reveals two broad voting coalitions fundamentally at odds* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/11/06/2020-election-reveals-two-broad-voting-coalitions-fundamentally-at-odds/>
26. DESILVER, Drew. *Turnout was high in the 2016 primary season, but just short of 2008 record* [online]. USA: Pew Research Center, 2016. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/10/turnout-was-high-in-the-2016-primary-season-but-just-short-of-2008-record/>
27. DESILVER, Drew. *For most U.S. workers, real wages have barely budged in decades* [online]. USA: Pew Research Center, 2018. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/08/07/for-most-us-workers-real-wages-have-barely-budged-for-decades/>
28. DEVEREAUX, Brad. 12 quotes from Donald Trump's rally in Michigan on jobs, Detroit and honesty. MLive.com [online]. Michigan, 20. 8. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.mlive.com/news/2016/08/trump_quotes_from_presidential.html
29. DIMOCK, Michael a John GRAMLICH. *How America Changed During Donald Trump's Presidency* [online]. USA: Pew Research Center, 2020. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/2021/01/29/how-america-changed-during-donald-trumps-presidency/>
30. *Direction of Country* [online]. USA: RealClearPolitics [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.realclearpolitics.com/epolls/other/direction_of_country-902.html
31. *Economy at a Glance: United States* [online]. USA: U. S. Bureau of Labor Statistics, 2021 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/eag/eag.us.htm>

32. EHRENFREUND, Max. 4 big differences among the leading Democratic candidates ahead of Tuesday's debate. *Chicago Tribune* [online]. USA, 12. 10. 2015. Dostupné z: <https://www.chicagotribune.com/nation-world/ct-democratic-debate-preview-20151012-story.html>
33. *Election 2020: Voters Are Highly Engaged, but Nearly Half Expect To Have Difficulties Voting: Important issues in the 2020 election* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/08/13/important-issues-in-the-2020-election/>
34. *Election 2020: Voters Are Highly Engaged, but Nearly Half Expect To Have Difficulties Voting: Perceptions of Trump and Biden* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/08/13/perceptions-of-trump-and-biden/>
35. *Exit polls* [online]. USA: CNN, 2016. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/election/2016/results/exit-polls/national/president>
36. *Exit Polls* [online]. USA: CNN, 2020. Dostupné také z: <https://edition.cnn.com/election/2020/exit-polls/president/national-results>
37. *FairVote's 2016 Presidential Tracker* [online]. USA: FairVote, 2016. Dostupné z: https://www.fairvote.org/fairvote_s_2016_presidential_tracker, Spreadsheet: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/14Lxw0vc4YBUwQ8cZouyewZvOGg6PyzS2mArWNe3iJcY/edit#gid=0>
38. FERNHOLZ, Tim. Under Trump, US jobs are moving overseas even faster than before. *Quartz* [online]. USA, 1. 12. 2017. Dostupné z: <https://qz.com/1144201/under-trump-us-jobs-are-moving-overseas-even-faster-than-before/>
39. FLAAEN, Aaron, and Justin PIERCE (2019). “Disentangling the Effects of the 2018-2019 Tariffs on a Globally Connected U.S. Manufacturing Sector,” Finance and Economics Discussion Series 2019-086. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System, <https://doi.org/10.17016/FEDS.2019.086>.
40. FLOYD, David. NAFTA's Winners and Losers. *Investopedia* [online]. USA, 11. 11. 2020. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/articles/economics/08/north-american-free-trade-agreement.asp#mexico>
41. GRAMLICH, John. *How Trump compares with other recent presidents in appointing federal judges* [online]. USA: Pew Research Center, 2021 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/01/13/how-trump-compares-with-other-recent-presidents-in-appointing-federal-judges/>
42. GRAMLICH, John. *20 striking findings from 2020* [online]. USA: Pew Research Center, 2020. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/12/11/20-striking-findings-from-2020/>
43. *Gross Domestic Product by State, 2nd Quarter 2020: Decreases in All States and the District of Columbia in the Second Quarter* [online]. USA: Bureau of Economic

- Analysis, U. S. Department of Commerce, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.bea.gov/news/2020/gross-domestic-product-state-2nd-quarter-2020>
44. *Gross Domestic Product, 2nd Quarter 2020 (Advance Estimate) and Annual Update* [online]. USA: Bureau of Economic Analysis, U. S. Department of Commerce, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.bea.gov/news/2020/gross-domestic-product-2nd-quarter-2020-advance-estimate-and-annual-update>
 45. HANDLEY, Kyle, Fariha KAMAL a Ryan MONARCH. *RISING IMPORT TARIFFS, FALLING EXPORT GROWTH: WHEN MODERN SUPPLY CHAINS MEET OLD-STYLE PROTECTIONISM* [online]. 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138: NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26611/w26611.pdf
 46. *Here's Every Major Poll That Got Donald Trump's Election Win Wrong: The polls failed us — bigly* [online]. USA: The Wrap, 2016. Dostupné z: <https://www.thewrap.com/every-poll-that-got-election-wrong-donald-trump/>
 47. HILSENATH, Jon a Nick TIMIRAOS. Biden's Economic Team Charts a New Course for Globalization, With Trumpian Undertones: The president-elect's advisory picks have grown circumspect about pitfalls Trump highlighted. *The Wall Street Journal* [online]. USA, 1. 12. 2020. Dostupné z: <https://www.wsj.com/articles/biden-economic-team-trade-trump-globalization-11606848311>
 48. HOLMES, David. How Bernie Sanders Lost The Black Vote Long Before Super Tuesday. *Fast Company* [online]. USA, 2. 3. 2016. Dostupné z: <https://www.fastcompany.com/3057369/how-bernie-sanders-lost-the-black-vote-long-before-super-tuesday>
 49. CHU, Ben. What has Donald Trump really done for the rust belt states? *The Independent* [online]. UK, 31. 10. 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-election-rust-belt-trump-steel-manufacturing-pennsylvania-ohio-michigan-b1372995.html>
 50. *In Changing U.S. Electorate, Race and Education Remain Stark Dividing Lines: Gender gap in party identification remains widest in a quarter century* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/06/02/in-changing-u-s-electorate-race-and-education-remain-stark-dividing-lines/>
 51. *Industries at a Glance: Manufacturing: NAICS 31-33* [online]. USA: U. S. Bureau of Labor Statistics, 2021. Dostupné z: <https://www.bls.gov/iag/tgs/iag31-33.htm>
 52. JACKSON, David. Few counties switched party support in Election 2012. *USA TODAY* [online]. USA: Gannett Company, 9. 1. 2013 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://eu.usatoday.com/story/theoval/2013/01/09/obama-romney-switchers/1817629/>
 53. JOHN, Dzieza. THE 8TH WONDER OF THE WORLD* *wonder not guaranteed. *The Verge* [online]. USA, 19. 10. 2020. Dostupné z:

<https://www.theverge.com/21507966/foxconn-empty-factories-wisconsin-jobs-loophole-trump>

54. KLEIN, Ezra. The hard question isn't why Clinton lost — it's why Trump won: Clinton's loss can be explained. Trump's win rewrites what we know about American politics. *VOX* [online]. USA: Vox media, 11. 11. 2016. Dostupné z: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2016/11/11/13578618/why-did-trump-win>
55. KLEIN, Rick a WALSHE SHUSHANNAH. ANALYSIS: 5 Lessons We Learned From the 2016 Presidential Primary Season: It has been a season filled with improbables. *ABC News* [online]. USA, 15. 6. 2016. Dostupné z: <https://abcnews.go.com/Politics/analysis-lessons-learned-2016-presidential-primary-season/story?id=39871151>
56. KURTZLEBEN, Danielle. Here's How Many Bernie Sanders Supporters Ultimately Voted For Trump. *Npr* [online]. USA: National Public Radio, 24. 8. 2017 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.npr.org/2017/08/24/545812242/1-in-10-sanders-primary-voters-ended-up-supporting-trump-survey-finds>
57. Learn Something - Politics, 2017, How Donald Trump Won the 2016 – (TIMELINE), YouTube video. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=KJ1FLhcMDMM&ab_channel=LearnSomething-Politics
58. *Lessons from GOTV experiments* [online]. USA: Institution for Social and Policy Studies - Yale University [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://isps.yale.edu/node/16698>
59. LINDSAY, James M. *The 2020 Election by the Numbers* [online]. USA: Council on Foreign Relations, 2020. Dostupné také z: <https://www.cfr.org/blog/2020-election-numbers>
60. LINKER, Damon. Hillary Clinton blew the most winnable election in modern American history. And it's her own fault. *The Week* [online]. USA, 2. 12. 2016. Dostupné z: <https://theweek.com/articles/664828/hillary-clinton-blew-most-winnable-election-modern-american-history-fault>
61. *List of nicknames used by Donald Trump* [online]. Wikipedia The Free Encyclopedia, 2021. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_nicknames_used_by_Donald_Trump
62. LONGWORTH, Richard C. Disaffected rust belt voters embraced Trump. They had no other hope. *The Guardian* [online]. UK: Guardian News & Media Limited, 21. 11. 2016 [cit. 2021-03-29]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/nov/21/disaffected-rust-belt-voters-embraced-donald-trump-midwestern-obama>
63. MACMANUS, Susan. A Look Back at the 2016 Presidential Race in Florida: Another 1% Margin-of-Victory Election. *Sayfie Review* [online]. USA, 20. 12. 2016. Dostupné z: https://www.sayfiereview.com/featured_column?column_id=69

64. MARCETIC, Branko a Heather TIMMONS. How Stacey Abrams paved the way for a Democratic victory in 'New Georgia'. *Reuters* [online]. Thomson Reuters, 9. 11. 2020. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/usa-election-georgia-idUSKBN27P197>
65. MARCETIC, Branko. Biden Says He'll Pass a Public Option. His For-Profit Health Industry Donors Don't Want Him To.: Joe Biden says he plans to deal with the US health care crisis by passing a public health insurance option. But his campaign is being funded by the same health companies that killed it when he was vice president. Something has to give — and it probably won't be the corporate donors. *Jacobin* [online]. USA, 7. 1. 2020. Dostupné z: <https://www.jacobinmag.com/2020/07/joe-biden-public-option-single-payer-health-company-donations>
66. MARCETIC, Branko. Joe Biden Has a Long History of Giving Republicans Exactly What They Want: For Republicans, Joe Biden has long been the ideal negotiating partner — because he's so willing to cave in on most anything Republicans want. *Jacobin* [online]. USA, 29. 2. 2020. Dostupné z: <https://jacobinmag.com/2020/02/joe-biden-history-republicans-tax-cuts-barack-obama-yesterdays-man>
67. MATTHEWS, Dylan. Here's what the tax code would look like if Bernie Sanders got everything he wanted. *VOX* [online]. USA: Vox media, 22. 1. 2016. Dostupné z: <https://www.vox.com/2016/1/22/10814798/bernie-sanders-tax-rates>
68. MCLAUGHLIN, Tim. Companies Trump said would create thousands of jobs have failed to deliver. *Reuters* [online]. Thomson Reuters, 30. 1. 2020. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-usa-economy-jobs-trump-analysis-idUSKBN1ZT18L>
69. MCQUARRIE, Michael. Trump and the Revolt of the Rust Belt. *LSE USAPP* [online]. 11. 11. 2016. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/usappblog/2016/11/11/23174/>
70. MCQUARRIE, Michael. *The revolt of the Rust Belt: place and politics in the age of anger* [online]. The British Journal of Sociology Volume 68 Issue S1. UK and 101 Station Landing, Suite 300, Medford, MA 02155, USA on behalf of the LSE: John Wiley & Sons Ltd, 9600 Garsington Road, Oxford OX4 2DQ, 2017. ISSN 0007-1315. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1468-4446.12328>
71. Median Sales Price of Houses Sold for the United States (MSPUS). In: *FRED: Economic data* [online]. USA: Federal Reserve Bank of St. Louis, 2021 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://fred.stlouisfed.org/series/MSPUS>
72. NEIDIG, Harper. Trump: I don't think GOP has to be unified. *The Hill* [online]. USA: Capitol Hill Publishing, 7. 5. 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://thehill.com/blogs/ballot-box/presidential-races/279135-trump-i-dont-think-gop-has-to-be-unified>
73. *Partisan Antipathy: More Intense, More Personal: Majority of Republicans say Democrats are 'more unpatriotic' than other Americans* [online]. USA: Pew Research Center, 2019 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z:

- <https://www.pewresearch.org/politics/2019/10/10/partisan-antipathy-more-intense-more-personal/>
74. PBS NewHour, 2016, Trump and Clinton on U.S. nuclear policy, Iran deal, YouTube video. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=XtZv4wF0b_Y&ab_channel=PBSNewsHour
 75. *Political Polarization in the American Public: How Increasing Ideological Uniformity and Partisan Antipathy Affect Politics, Compromise and Everyday Life* [online]. USA: Pew Research Center, 2014 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2014/06/12/political-polarization-in-the-american-public/>
 76. *Political Polarization in the American Public: How Increasing Ideological Uniformity and Partisan Antipathy Affect Politics, Compromise and Everyday Life* [online]. USA: Pew Research Center, 2014. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2014/06/12/political-polarization-in-the-american-public/>
 77. *President Exit Polls* [online]. USA: The New York Times, 2012. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/elections/2012/results/president/exit-polls.html>
 78. *Priorities USA Action PAC Donors* [online]. USA: Center for Responsive Politics [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.opensecrets.org/political-action-committees-pacs/priorities-usa-action/C00495861/donors/2016>
 79. *Proč vyhrál Trump. Vysílání DVTV a Aktuálně.cz o amerických volbách* [online]. ČR: Aktuálně.cz, 2016. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/americka-snidane/r~1a874d4ea39611e6a12d002590604f2e/>
 80. PROKOP, Andrew. The 6 biggest policy differences between Bernie Sanders and Hillary Clinton. *VOX* [online]. USA: Vox media, 12. 10. 2015. Dostupné z: <https://www.vox.com/2015/5/1/8530439/bernie-sanders-hillary-differences>
 81. *QuickFacts United States* [online]. USA: U. S. Census Bureau. Dostupné z: <https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/US/SEX255219>
 82. *QuickFacts Wayne County, Michigan* [online]. USA: U. S. Census Bureau. Dostupné z: <https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/waynecountymichigan/INC110219#INC110219>
 83. REUTERS STAFF. Factbox: Donald Trump's legacy - six policy takeaways. *Reuters* [online]. Thomson Reuters, 30. 10. 2020. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-legacy-factbox-idUSKBN27F1GK>
 84. RYSKAMP, Dani Alexis. The Life in The Simpsons Is No Longer Attainable: The most famous dysfunctional family of 1990s television enjoyed, by today's standards, an almost dreamily secure existence. *The Atlantic* [online]. USA, 29. 12. 2020. Dostupné z: https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/12/life-simpsons-no-longer-attainable/617499/?utm_source=facebook&utm_content=edit-promo&utm_term=2020-12-

29T11%3A30%3A25&utm_medium=social&utm_campaign=the-atlantic&fbclid=IwAR0A3Y-kUVcf-nj_tlKGyj_iOYH3kfynZ5DOFuoNASRBM-ENUtVkcgOAb3g

85. SAAD, Lydia. Trump and Clinton Finish With Historically Poor Images. *Gallup* [online]. USA, 8. 11. 2016. Dostupné z: <https://news.gallup.com/poll/197231/trump-clinton-finish-historically-poor-images.aspx>
86. SALVANTO, Anthony, Kabir KHANNA, Fred BACKUS a Jennifer DE PINTO. Americans see democracy under threat — CBS News poll. *Cbsnews.com* [online]. USA, 17. 1. 2021 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.cbsnews.com/news/joe-biden-coronavirus-opinion-poll/>
87. SCHNEIDER, Howard. The Rust Belt boom that wasn't: Heartland job growth lagged under Trump. *Reuters* [online]. Thomson Reuters, 27. 10. 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-usa-election-economy-graphic-idUSKBN27C1D4>
88. SKELLEY, Geoeffrey. Democrats 2016: Sanders now Clinton's chief rival. *Sabato's Crystal Ball* [online]. USA: University of Virginia Center for Politics, 14. 5. 2015 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://centerforpolitics.org/crystalball/articles/democrats-2016-sanders-now-clintons-chief-rival/>
89. *Sliby a realita Donalda Trumpa přehledně: Čeho dosáhl a jak změnil USA* [online]. ČR: Aktuálně.cz, 2020. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/kdo-je-donald-trump-a-ceho-dosahl-rozsahla-grafika/r~7029afac143611eb9d470cc47ab5f122/?fbclid=IwAR3Vc_BC2bBxL2NyWJy4PfSg978b4NFbqRDRw9OZ70vm11wRqvcipOosgmA
90. SMITH, Adam C. Donald Trump won Florida on strength of suburban white vote. *Tampa Bay Times* [online]. USA, 10. 11. 2016. Dostupné z: <https://www.tampabay.com/news/politics/stateroundup/donald-trump-won-florida-on-strength-of-suburban-white-vote/2302225/>
91. STEIN, Jeff, Javier ZARRACINA a Sarah FROSTENSON. How Hillary Clinton almost lost the nomination — but won the history-making victory. *VOX* [online]. USA: Vox media, 27. 7. 2016. Dostupné z: <https://www.vox.com/2016/7/27/12241420/how-hillary-clinton-almost-lost-nomination-but-won-history>
92. SWENSON, Ali. Counties won and votes received don't correlate in presidential race. *Associated Press* [online]. USA: Associated Press, 18. 12. 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/fact-checking-afs:Content:9853381784>
93. *The Untold Story of American Non-Voters* [online]. USA: The Knight Foundation, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://knightfoundation.org/wp-content/uploads/2020/02/The-100-Million-Project_KF_Report_2020.pdf
94. THOMPSON, Daniel M., Jennifer WU, Jesse YODER a Andrew B. HALL. THE NEUTRAL PARTISAN EFFECTS OF VOTE-BY-MAIL: EVIDENCE FROM COUNTY-LEVEL ROLLOUTS [online]. USA: *Stanford Institute for Economic Policy*

- Research*, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://siepr.stanford.edu/sites/default/files/publications/20-015.pdf>
95. *Top voting issues in 2016 election* [online]. USA: Pew Research Center, 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2016/07/07/4-top-voting-issues-in-2016-election/>
 96. TRENDE, Sean. Could Hillary Clinton Lose the Nomination? *RealClearPolitics* [online]. USA, 20. 8. 2015 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.realclearpolitics.com/articles/2015/08/20/could_hillary_clinton_lose_the_nomination_127833.html
 97. *Trump Favorability Ratings* [online]. USA: RealClearPolitics [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://www.realclearpolitics.com/epolls/other/trump_favorableunfavorable-5493.html
 98. TYSON, Alec a Shiva MANIAM. *Behind Trump's victory: Divisions by race, gender, education* [online]. USA: Pew Research Center, 2016. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/11/09/behind-trumps-victory-divisions-by-race-gender-education/>
 99. *US election: How did two unpopular candidates rise to the top?* [online]. UK: BBC News, 2016. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/election-us-2016-37802358>
 100. WAGNER, John, Philip RUCKER a Robert COSTA. US election 2016: The three ways Bernie Sanders missed his chance to beat Hillary Clinton: 'To come as close as he has, it's damn hard to let go.' *The Independent* [online]. UK, 6. 6. 2016. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-election-2016-bernie-sanders-hillary-clinton-missed-chance-democrat-california-primary-a7067016.html>
 101. *When states can begin processing and counting absentee/mail-in ballots, 2020* [online]. USA: BALLOTPEdia, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://ballotpedia.org/When_states_can_begin_processing_and_counting_absentee/mail-in_ballots,_2020
 102. *Where Biden and Trump stand on key issues* [online]. Thomson Reuters, 2020. Dostupné z: <https://graphics.reuters.com/USA-ELECTION/POLICY/ygdpzwarjvw/>
 103. *Wide Gender Gap, Growing Educational Divide in Voters' Party Identification: College graduates increasingly align with Democratic Party* [online]. USA: Pew Research Center, 2018. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2018/03/20/wide-gender-gap-growing-educational-divide-in-voters-party-identification/>
 104. WOLF, Zachary B. Why Biden won where Clinton lost. *CNN* [online]. USA, 11. 3. 2020. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/03/11/politics/clinton-biden-sanders-michigan-2016-vs-2020/index.html>
 105. YGLESIAS, Matthew. The biggest lie Trump tells is that he's kept his promises: A raft of populist pledges have been left on the cutting room floor. *VOX* [online]. USA:

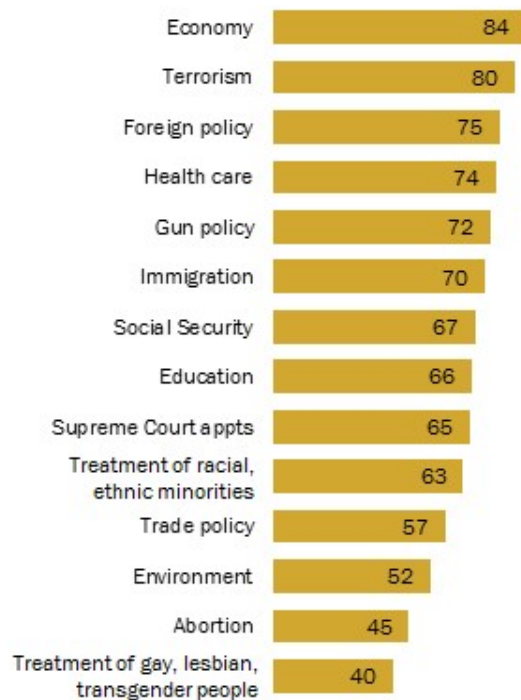
Vox media, 18. 10. 2018. Dostupné z:
<https://www.vox.com/2018/10/18/17990626/trump-promises-made-promises-broken>

106. YGLESIAS, Matthew. The lead to my prewritten “Clinton wins” story explains a lot about why she lost. *VOX* [online]. USA: Vox media, 5. 12. 2016. Dostupné z:
<https://www.vox.com/policy-and-politics/2016/12/5/13794586/why-hillary-clinton-lost>
107. ZINTER, Aaron, Dante CHINNI a Brian MCGILL. HOW CLINTON WON: HOW HILLARY CLINTON OVERCAME THE CHALLENGE FROM SEN. BERNIE SANDERS. *The Wall Street Journal* [online]. USA, 8. 6. 2016. Dostupné z:
<http://graphics.wsj.com/elections/2016/how-clinton-won/>
108. Zpravodajské vysílání televizních stanic: FOX News, CNN, The Hill, CNBC

7 PŘÍLOHA 1: DŮLEŽITOST TÉMAT VE VOLBÁCH 2016

Economy and terrorism are top issues for voters in 2016

% of registered voters saying each is "very important" to their vote in 2016 ...



Note: Based on registered voters. Q40.

Source: Survey conducted June 15-26, 2016.

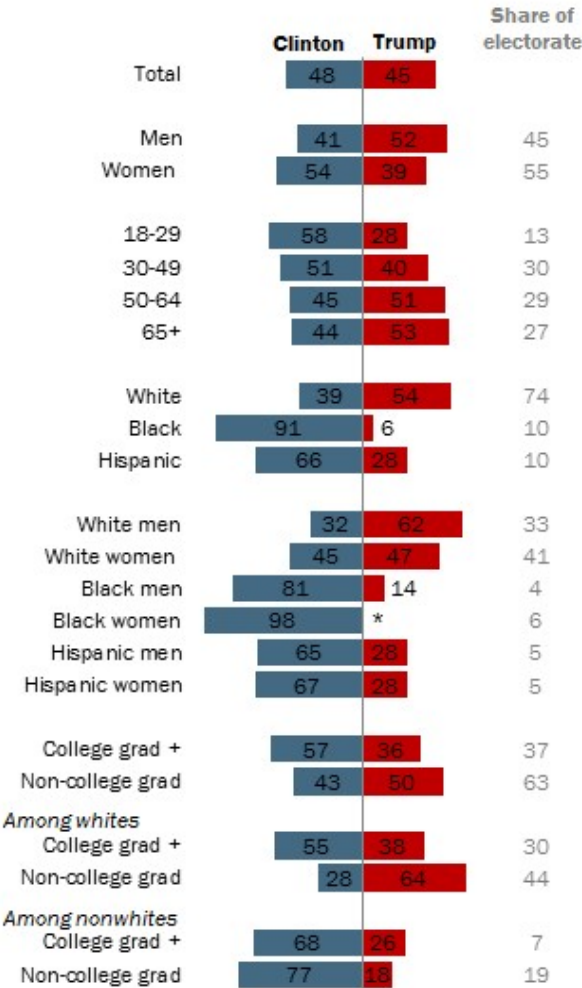
PEW RESEARCH CENTER

Zdroj: *Top voting issues in 2016 election* [online]. USA: Pew Research Center, 2016 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2016/07/07/4-top-voting-issues-in-2016-election/>

8 PŘÍLOHA 2: DEMOGRAFICKÉ SKUPINY VE VOLBÁCH 2016

Among validated voters in 2016, wide gap among whites by education

% of validated voters in 2016 who reported voting for ...



Notes: Based on 3,014 validated 2016 general election voters. Validated voters are those found to have voted in any of five commercial voter files; corrected for questionable matches. Vote choice is from a post-election survey and excludes those who refused to answer or reported voting for a candidate other than Trump, Clinton, Johnson or Stein. Whites and blacks include only those who are not Hispanic; Hispanics are of any race. Don't know responses not shown.

Source: Survey conducted Nov. 29-Dec. 12, 2016.

PEW RESEARCH CENTER

Activate Windows
Go to Settings to activate

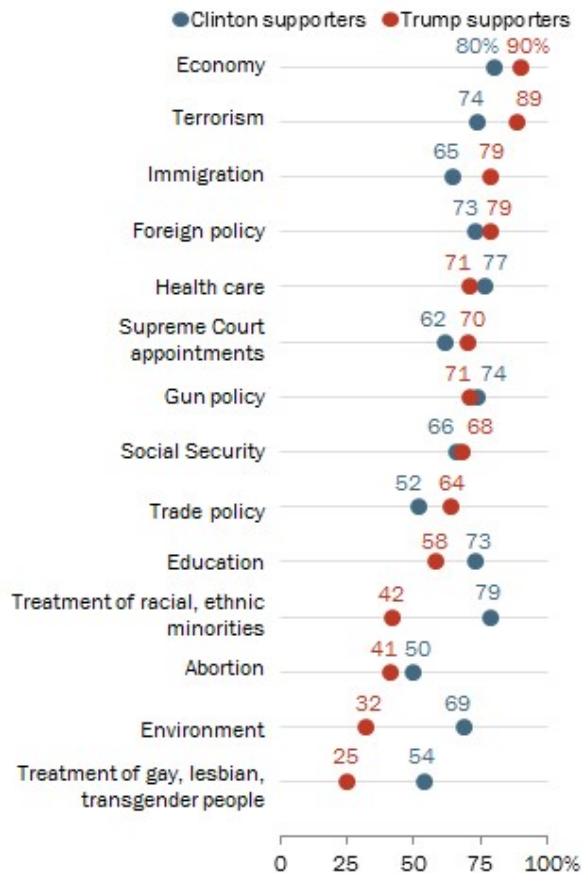
Among validated voters in 2016, wide gap among whites by education

Zdroj: *An examination of the 2016 electorate, based on validated voters* [online]. USA: Pew Research Center, 2018 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2018/08/09/an-examination-of-the-2016-electorate-based-on-validated-voters/>

9 PŘÍLOHA 3: DŮLEŽITOST TÉMAT PRO PODPOROVATELE CLINTONOVÉ A TRUMPA

Views of 2016 issue importance among Clinton and Trump supporters

% of registered voters saying each is "very important" to their vote in 2016 ...

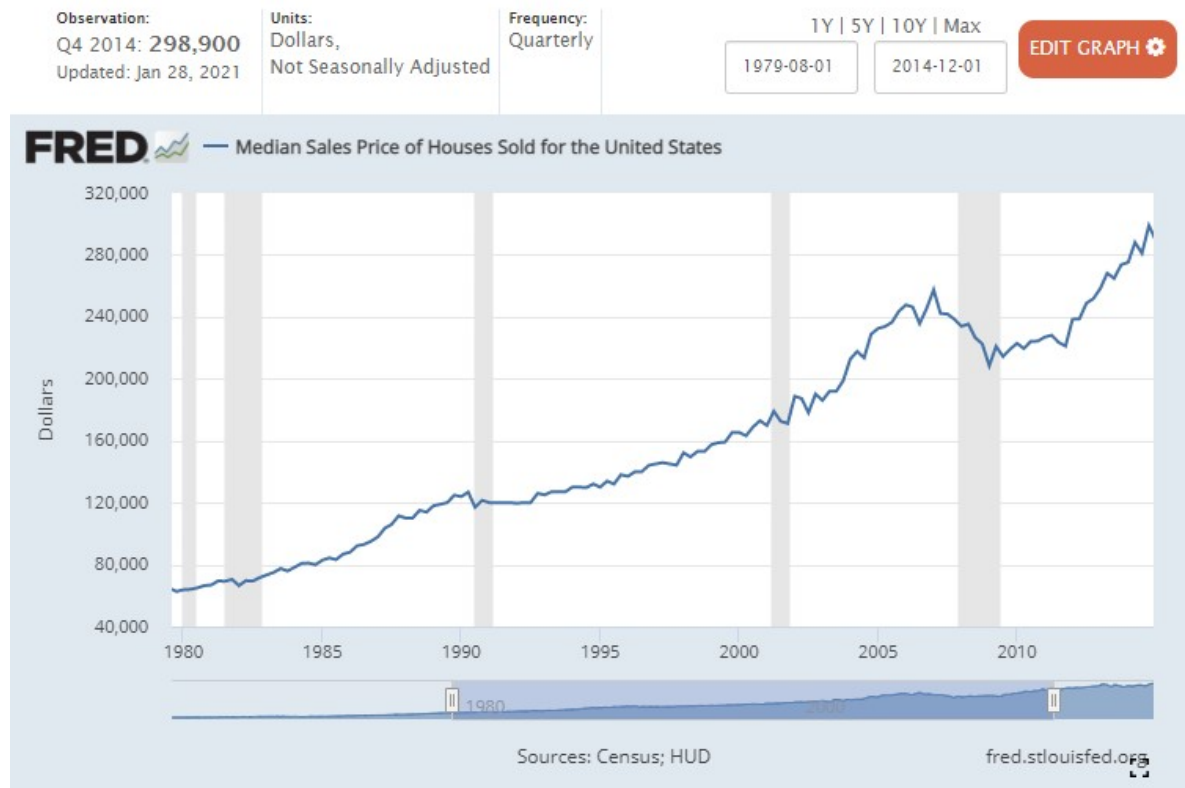


Note: Based on registered voters. Q40.
Source: Survey conducted June 15-26, 2016.

PEW RESEARCH CENTER

Zdroj: Zdroj: *Top voting issues in 2016 election* [online]. USA: Pew Research Center, 2016 [cit. 2021-03-29].
Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2016/07/07/4-top-voting-issues-in-2016-election/>

10 PŘÍLOHA 4: VÝVOJ MEDIÁNOVÝCH CEN NEMOVITOSTÍ MEZI LETY 1979 AŽ 2014

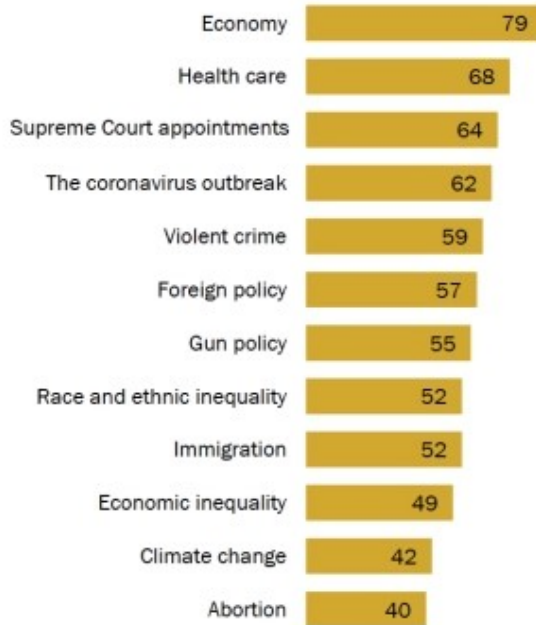


Zdroj: Median Sales Price of Houses Sold for the United States (MSPUS). In: *FRED: Economic data* [online]. USA: Federal Reserve Bank of St. Louis, 2021 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://fred.stlouisfed.org/series/MSPUS>

11 PŘÍLOHA 5: DŮLEŽITOST TÉMAT VE VOLBÁCH 2020

Economy is top issue for voters in the 2020 election

% of registered voters saying each is 'very important' to their vote in the 2020 presidential election



Note: Based on registered voters.

Source: Survey of U.S. adults conducted July 27-Aug. 2, 2020.

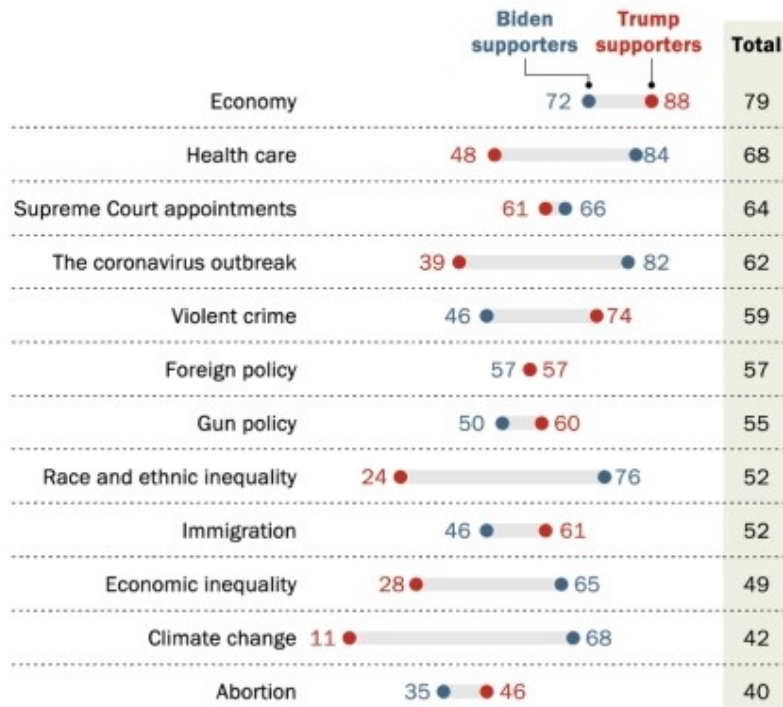
PEW RESEARCH CENTER

Zdroj: *Election 2020: Voters Are Highly Engaged, but Nearly Half Expect To Have Difficulties Voting: Important issues in the 2020 election* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/08/13/important-issues-in-the-2020-election/>

12 PŘÍLOHA 6: DŮLEŽITOST TÉMAT PRO PODPOROVATELE BIDENA A TRUMPA

Top issues for Trump supporters are economy, crime; Biden supporters prioritize health care, coronavirus

% of registered voters saying each is 'very important' to their vote in the 2020 presidential election



Note: Based on registered voters.

Source: Survey of U.S. adults conducted July 27-Aug. 2, 2020.

PEW RESEARCH CENTER

Zdroj: *Election 2020: Voters Are Highly Engaged, but Nearly Half Expect To Have Difficulties Voting: Important issues in the 2020 election* [online]. USA: Pew Research Center, 2020 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/08/13/important-issues-in-the-2020-election/>